

A TERMÉSZET

SZERKESZTI:

NADLER HERBERT

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

XXVII. ÉVFOLYAM

11.–12. SZÁM

1931. JÚNIUS 1.–15.

FOGOLY OROSZLÁN.

Kecskeméthy Tibor felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Csipkerózsika.
Hilbert Károly: A mezők muzsikusa.
Wagner János dr.: Tintahal-élmények az Adrián.
Gregor Vilmos: A kávéfa és a teacserje.
Vasvári Miklós dr.: A fehérfoltos és fehér bivalyok.
Nadler Herbert: Vadásznapló-jegyzetek.

Vilmos svéd királyi herceg: Ingagi.
Szomjas Gusztáv: A házivéréb.
Madarakról.
Rövid közlemények.
Cerva Károly †
Mi ujság az Állatkertben?
Báró Schell József Antal: Fácánsors.

**Szent Gellért
Gyógyfürdő
és Szálló
BUDAPEST**

**47° C. rádiumos
hőforrások.**

A legtökéletesebb
gyógyberendezések.

Elsőrangú gyógyszálló
a fürdővel közvetlen
kapcsolatban.

Diétás konyha.

HULLÁMFÜRDŐ

GUNDEL

vendéglője

az Állatkert főbejárata mellett
kiváló konyhájáról közismert.

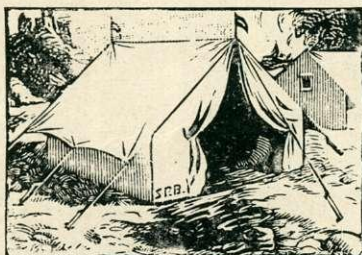

POLGÁRI ÁRAK. * ZENE.

Éttermei és terraszja a Gellért-szállóban a vidékről felránduló
közönség és külföldi látogatóink kedvelt szórakozási helye.

WEEKEND-SÁTRAK

40
P.-TŐL

40
P.-TŐL

**VÍZISPORT-, HORGÁSZ-,
TURISTA-FELSZERELÉSEK**

A kerti kártevők pusztítására
LÉGPUSKÁK (engedély nélkül)
6—9—12—14 mm
kis flobertek és puszkák

SKABA ÉS PLÖKL

fegyver- és sportáruraktárában

BUDAPEST

VI. kerület, Vilmos császár-út 33. szám

ÁRJEGYZÉK!

**A BUDAPESTI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTBEN**

MINDEN LÁTOGATÓ

**:: TANUL, ::
GYÖNYÖRKÖDIK
ÉS SZÓRAKOZIK**

**VÁLTSON ÁLLATKERTI
BÉRLETJEGYET,
MELYNEK ÁRA
EGÉSZ ÉVRE:**

Felnőtteknek 12 P

Tanulóknak és
gyermeknek . . . 6 P

Köztisztviselőknek . 8 P

Köztisztviselők
gyermekének . . . 5 P

Napijegyek ára: 70 fillér, vasárnap és csütörtökön
50 fillér, 10 éven aluli gyermekeknek 30 fillér

**KI MINT VET, ÚGY ARAT,
MAUTHNER MAGNÁL JOBBAT SEHOL SEM KAPHAT!**

MAUTHNER MAG

MAUTHNER ÖDÖN
magtermelő és magkereskedelmi részv.társ.

BUDAPEST

SURGÖNYCIM: MAUTHNEREK

Telefon: J. 463—65

Központ: VII., ROTTENBILLER-U. 33.

Fióküzlet: IV., KOSSUTH LAJOS-U. 4.

A Ferencrendiek templomával szemben

Főárjegyzék, növényárjegyzék,
iácint, tulipán stb.

virághagymákról

ingyen és bérmentve

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VI., ÁLLATKERT
TELEFON: AUT. 194-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
KÉT ÖSSZEVONT SZÁMA
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 6 PENGŐ, FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXVII. ÉVFOLYAM

11.-12. SZÁM

1931. JÚNIUS 1.-15.

CSIPKERÓZSIKA.

Írta: Rapaics Raymund.

Kint lakott a mezőkön, a szabad természetben. Szép volt és minden évben meghirdette a nyarat bájos virágaival, melyeknek szirmai lassan feslettek ki a csipkés bimbókból és a mohó napsugár csókjaitól hamarosan lehullottak. És kényes volt, tüskékkel védekezett a durva négy lábúak ellen, hogy lombja és virága tisztán örvendezhessen az életnek.

Szép volt, bájos volt és örökké fiatal volt, de az emberek, a középeurópai barbárok észre sem vették. Az emberek csak a hasznot és a hasznosat keresték, Csipkerózsika mellett érzéketlenül mentek tovább. Legfeljebb a vénasszonyok gondoltak rá, azok is csak ősszel, amikor megpirosodtak a csipkebogyók, amelyekből jó ízt főztek a vadsertés húsához. Éppen ezért maguk között csak *Hain-Butzen*, vagyis *Hagebutte* néven emlegették, aminek magyarban körülbelül bozót-göröngy az értelme. De a magyarok soha sem fordították le ezt a szót, hanem sokkal kényelmesebben egyszerűen átvették délnémet módosulását, a »hecsepecs«-et, vagy »hecsempecs«-et.

Így teltek el évezredek: Csipkerózsika ismeretlenül álmodozott a mezőkön, ahol keményszavú barbárok jártak, akik rá sem hederítettek a szerényen meghűző, félnék Csipkerózsikára.

Azután, valamikor a VIII. században, új idők következtek. Délről szelidszemű, jámbor emberek jöttek át az Alpeseiken, akik megtanították a barbárokat a növények titkaira. Kolostoraik mellett kerteket telepítettek, amelyekben délről hozott növényeket ültettek és azokkal gyógyították a beteg embereket. A kertek már messziről illatoztak a sokféle fűszeres növénytől és illatuk hitet gerjesztett a szegényekben, betegekben és nyomorultakban.

Legszébb és legillatosabb növény volt a kolostorok kertjeiben a rózsza. Virága piros volt, mint a vértanuk kiontott vére és szép volt, mint az Istenanya. Hogy pogány örömök és pogány bűnök emléközöne tapadt hozzá, arról sem a barátok, sem a barbárok nem tudtak. Régen romokban hevert már akkor a pogány Róma, amely ünnepeihez egész rózsahegyeket áldozott és pazarló császárai télen hajóval hozatták Egyiptomból a rózsákat.

Bár a kolostorok rózsája ugyanaz a keletről származó »százlevelű« és »damaszkuszi rózsza« (*Rosa*

centifolia és *damascena*) volt, amelyeket a perzsák, asszirok, babilonaiak, görögök és rómaiak ültettek kertjeikbe, mégis mintha a puritán *Tertullianus*, aki megtámadta a koszorúk és füzérek használatát és *Clemens* püspök, aki egyenesen bűnnek minősítette a rózsadíszet, megtisztították volna a rózsát a pogány emlékektől, olyan szelíd bájjal hirdette a mártírok vérével megerősített hitet és olyan biztos hatalommal gyógyította a gonosztól származó betegségeket. Sőt később, a XI. században IX. *Leó* pápa megalapította az aranyrózsát, a legnagyobb pápai kitüntetés: az aranyrózsát a pápa három héttel husvét előtt áldja meg, szentelt olajba mártja, pézsmával hinti és a következő szavakat mondja felette: »Flos iste Christum regem exprimit et designat, qui de se ipso loquitur: Ego flos campi et lilium convallium.« Vagyis az aranyrózsa magát Krisztust, a királyt jelképezi.

Végre ezek után elérkezett Csipkerózsika ideje is. A kertirózsák szépségétől megszelídült barbár szemek lassanként csodálatos felfedezéseket tettek a mezőkön és erdőkön, amelyek szépségeiből addig semmit sem láttak meg. Ugyan a kerti rózsák sok tekintetben különböznek azoktól a rózsáktól, amelyek a szabad természetben, a mezőkön és erdőkön nyílnak, de mégsem annyira, hogy az emberek fel ne fedezhették volna Csipkerózsika szépségének rokonságát a kertirózsákkal. És mert a kolostorkerti rózsát ezen a latin néven akkor már mindenki ismerte, Csipkerózsika, a természet szerény teremtménye, a vadrózsa nevet kapta.

A természet, amely az egész középkoron át ismeretlen félelemmel töltötte el a jámborokat, egyszerre megváltozott. A reneszánsz embere barátságosan mosolygott a vadvirágokra és Csipkerózsika boldogan mosolygott vissza a ragyogó szemekbe. Mintha ezek az emberek mások lennének, mintha új szemük lenne, szinte azt hallotta Csipkerózsika: »Hol volt a szemem, hogy eddig meg sem láttam azt a sok csodálatos szépséget, amelyet itt körülöttem a mezők és erdők kínálnak!«

Igen, igen, a reneszánszal divat lett a természet és divat lett a természet legszebb teremtménye, a bájos Csipkerózsika. Sokáig aludtak az emberek és úgy érezték, mintha sokáig aludt volna Csipkerózsika is, de most, hogy felébredtek, boldogan mosolyogtak egymásra, mint két gyermek a hosszú éjszaka után a hajnali napsugárban.

És Csipkerózsika bevonult a kertekbe a büszke kertirózsák mellé, a százlevelű és damaszkuszi rózsák társaságába.

Legelőszőr, valószínűleg valahol Franciaországban a »bársonyrózsza« (*Rosa gallica*), amelyet a konyhán ecetrózsának és cukorrózsának neveztek el, mivel a nagy rózsadivat idején ecetbe is eltették, mint az uborkát és cukorban, régebben mézben is édesítették, mert az édességnek gyönyörű illatot adott. Később, amikor a keresztesháborúk emléke legendákká szépült, azt a mondát költötték, hogy *Robert de Brie*, a kereszties lovag, egyenesen a szentföldről hozta ezt a rózsát Provins francia város mellett fekvő kastélyába s onnan terjedt el a kertekben. Innenered a kerti bársonyrózsza *rose de Province*, tudományos módosulatában *Rosa provincialis* neve, amely végül a közhasználatban »provencai rózsá«-vá fordult.

Nagyon régen kertbe került az európai rózsák közül a kúszóágú »örökzöld rózsza« (*Rosa sempervirens*), amely a szelíd éghajlatú déli és nyugati vidékeken kiváló lugasrózsza lett. Középeurópában a kertekben a szintén fehérvirágú »mezei rózsza« (*Rosa arvensis*) helyettesítette, amely a zordonabb telet is elviseli.

Clusius, a XVI. század nagy botanikusa, Bécsben, ahol a császári kertek felügyelője volt, három új rózsát írt le, kettő ezek közül már akkor gyakori volt a kertekben és pedig a »havasi rózsza« (*Rosa pendulina*) és a szép fahéjszínű kérgével, valamint korai virágzásával feltűnő »pünkösdi rózsza« (*Rosa cinnamomea*), a harmadikat, a »jajrózsá«-t (*Rosa pimpinellifolia*),

amelynek szára sűrűn tüskés, a környéken szedték és onnan hozták Bécs piacára. Az alpesi honosságú pünkösdi rózsáról ezt írja *Clusius* 1601-ben: »Hogy az elsőt honnan hozták Bécsbe, kétséges, de egyesek véleménye szerint tiroli származású, mások szerint Franciaországból küldték teljes pirosvirágú *Mochate* néven. Most már minden császári kertben nevelik és

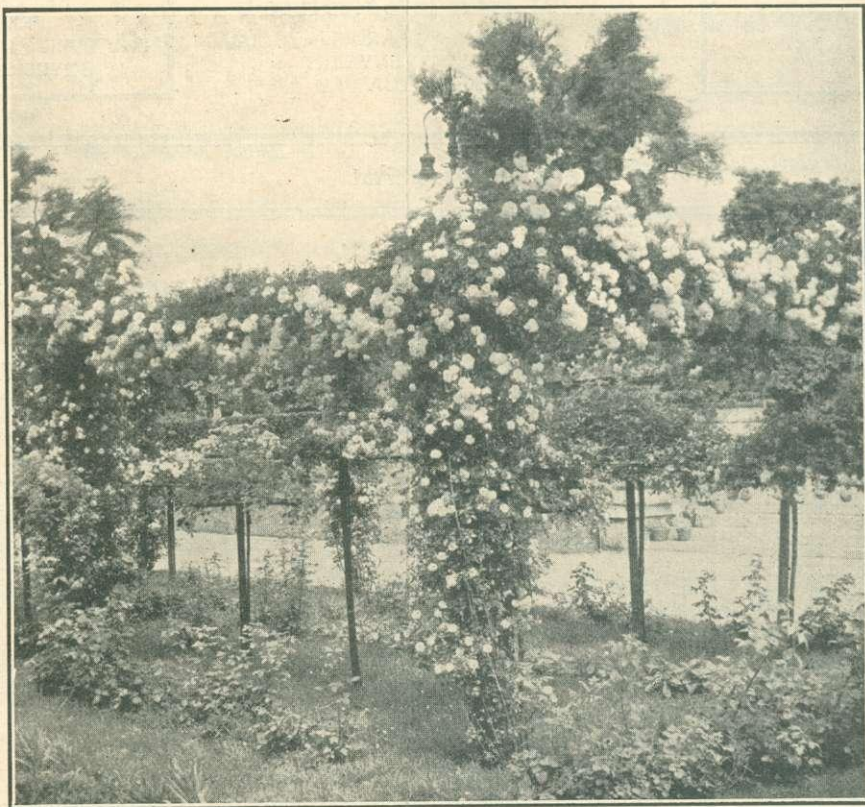
a hercegek, előkelő hölgyek és általában mindazok kertjeiben látható, akik gyönyörűségüket lelik a növények tanulmányozásában.«

A törökök ugyanabban az időben a Nyugatáziában, főként Perzsiában honos sárga rózsákat fedték fel a kert számára. Ezek közül a »kénrózsza« (*Rosa hemisphaerica*) virágai halvány kénsárgák, ellenben a sötétebb, sőt egészen narancs-sárga »büdös rózsza« (*Rosa foetida*) többékevésbé poloskaszagú.

Ezek és más európai rózsák, mint a borillatos levelű »borrózsza«, francia néven »égiantier« (*Rosa rubiginosa*) és a nagybogyójú »almarózsza« (*Rosa pomifera*) még

a barok-kor kertjeinek is legszebb díszei voltak. Például a XVII. század közepén *Lippay György* hercegprímás híres pozsonyi kertjében százlevelű-, damaszkuszi-, bársony-, pünkösdi, fehér-, mezei, бүдös- és kénrózsza virágzott.

Ennek a nagy Csipterózsika-kultusznak legszebb emléke az úgynevezett ezeréves rózsató Hildesheimban, a kolostor udvarán. Törzse félméter kerületű és a falon az ágak hét-nyolc méter széles és tizenhárom méter

Rózsalugas az állatkertben. Hölzel felvétele.

A MEZŐK MUZSIKUSA.

Írta: Hilbert Károly.

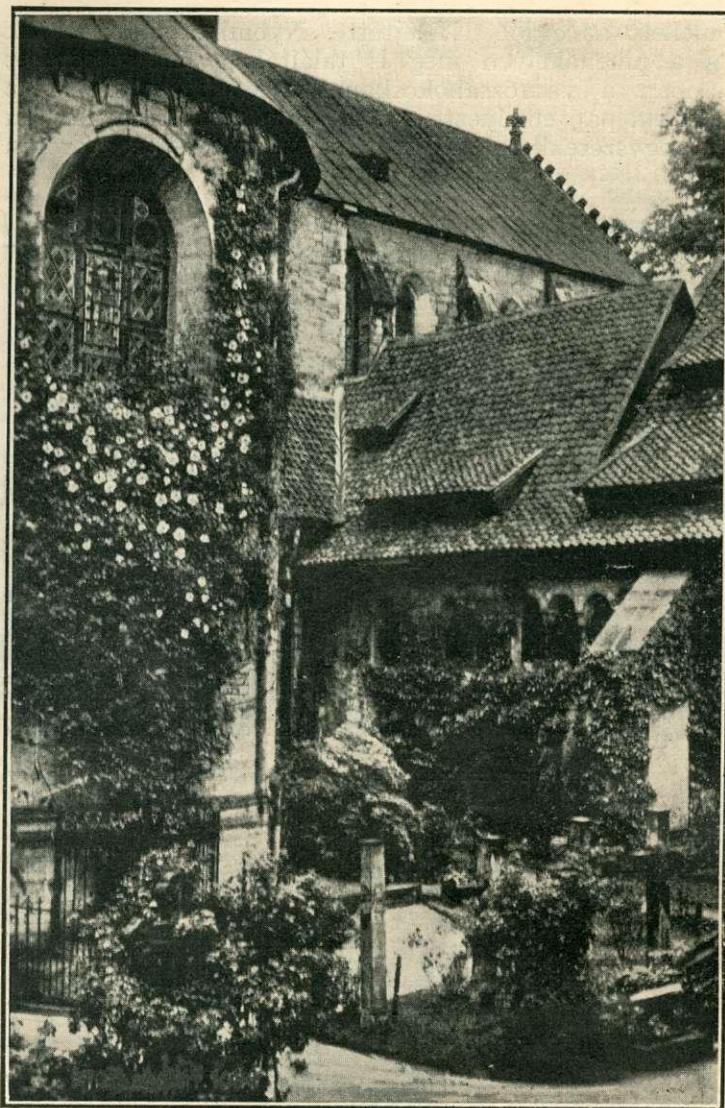
Gyönyörű tavaszi nap! Az üdezöld gypeszönyeg alatt eleven élet pezseg. A természet nagy csendje csodákat és mélységes titkokat takargat a kíváncsi ember szeme elől. Bámulva állunk meg e nagy nyugalom előtt. Csodálkozva figyeljük a néma mozdulatlanságot, de csak addig, míg egy távoli »kirii-kirii« folytonos ismétlődése fel nem kelti kíváncsiságunkat. Ki lehet az, aki így megzavarja a csendet? Óvatos lépésekkel közeledünk a hang irányában. Apró rovarok kelnek szárnyra, zöldszerű szöcskék, sáskák ugrálnak, menekülnek lábunk elől. A rét sokezer lakója mozdul meg a betolakodó lába alatt, de a zenélő művészt sehohsem találjuk. Elhallgat, majd újra kezd; hol itt, hol ott hangzik fel egyhangú danája, de ő maga láthatatlan marad. De ha türelmes megfigyelők vagyunk és az időt sem sajnáljuk, mégis megláthatjuk a mezők muzsikusát. Nem kell mást tennünk, csak a fűszálak

között kell egy kis tisztást keresnünk, amelynek közepén kicsi lyuk van. Feküdjünk le s figyeljük meg ezt a nyílást. Mialatt figyelünk, a megzavart rovarok elcsendesednek és helyreáll a nyugalom. Egyszerre csak a figyelt nyílásban egy nagy fekete rovar jelenik meg. Kíváncsian kandikál ki a sötét lyukból. Lassan kimerészkedik és kapuja előtt egy kis udvart söpör magának, majd annak közepére telepedve, elkezd piricskélgni: »kirii-kirii«. Széttvetve lábát s mellével a földhöz lapulva, nagy buzgósággal zenél.

Most már ismerjük a mezők hegedűsét, a zenélő, folyton piricskélő tücsköt. Ott terpeszkedik előttünk és kitarató buzgósággal rezegteti szárnyait. Ezeken van ugyanis elhelyezve a hegedűje és vonója. A szárnyak alapján van egy kis kiemelkedő ér, amely a szárny széle felé szeszélyesen meggörbül, ahol valószínűleg csomó vagy bog keletkezik. Ebből a bogból indul ki az ér, amelynek felszíne recés, fogazott. Ez képezi a tücsök hegedűjét. A bog közelében van még a vonó is, helyesebben vonószerűen kivastagodott ér. Vonóját végighúzza a szárny fogazatán, közben szárnyait kissé felemeli, hogy a hangot

Bársonyrózsa (*Rosa gallica*) a Kőhegyen, Pomáz mellett.
Vajda László felvétele.

Hildesheimban az „ezeréves rózsató”, amelynek ágai a dóm falán
a tetőig nyúlnak.

hosszú felületet borítanak. Lehet vagy 3—400 éves, de a monda természetesen egész számokat keres és ezerre kerekítette ki a hildesheimi rózsató korát. Ezt *Jámbor Lajos*-ért kellett tennie, *Nagy Károly* hitbuzgó, egyébként a kertkultúra tekintetében halhatatlan érdemű fiáért, aki a legenda szerint egyszer meglátogatta az elzei püspököt a szomszéd Leine-völgyben. Szívesen időzött azon a vidéken, mert bőviben volt a vadnak. Vadászat közben elvetődött az Innerste

völgyébe, hol a szelíd erdőben pihenőt tartott. Udvari papjával a pihenő alatt misét mondatott a mindig magával hordott oltáron. Mikor visszatért Elzébe, a pap jelentette, hogy a miséző kegyzsereket az Innerste

megerősítse, a szárny alatti levegőt is rezgésbe hozza. Az így megerősített hang nagy távolságra hangzik el. Csak a hímnek van hegedűje, a nőstény pedig hallgatja a hím szerelmes muzsikáját.

Vajjon igazán hallgatja-e a nőstény a hím egyforma ritmusú zenéjét? Vajjon hallanak-e a rovarok? Van-e valami eszközük a hang felvételére? A kutatások e téren igazán érdekes megállapításokat eredményeztek. A tücsköknek például az első pár lábán van a hallókészüléke. Itt találunk egy kis üreget, amely felett hártya van kifeszítve. Ez megfelel a dobhártyának. Alatta van az érzékeny hangfelfogó készülék.

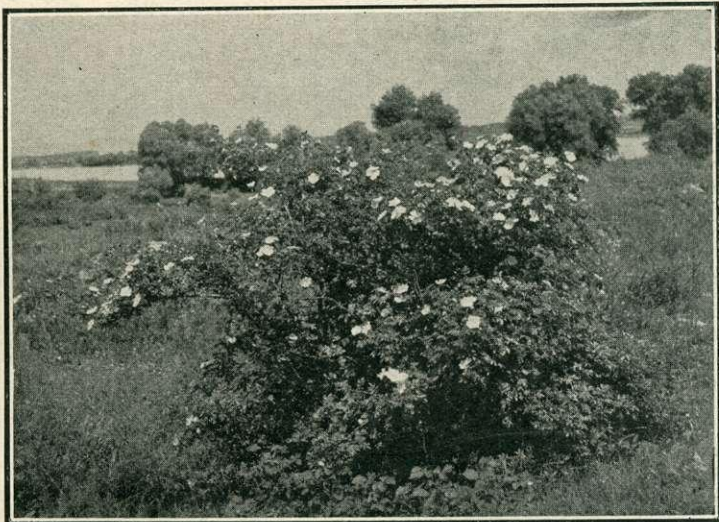
Hogy a rovarok valóban hallanak, azt a bécsi *Regan* tanár igazolta be egy sáskafajtán. E sáskáknak az a szokása, hogy a hímek felelnek egymásnak. *Regan* azt tapasztalta, hogyha az egyik sáska hallószervét — amely a has oldalán van elhelyezve — műtét útján eltávolítja, akkor nem tud válaszolni a másik trécselésére. *Regan* még azt is megvizsgálta, hogy a hím zenéje milyen hatással van a nőstényre. A két sáska közé telefont szerelt és a nőstényt figyelte, hogy mit mivel, ha párja a szomszéd szobában a telefonba szól. A nőstény minden

alkalommal a kagyló felé közeledett; de nem figyelt a hím zenéjére, amikor *Regan* a telefonhuzalt elvágta és így a hang nem juthatott el hallószervéig. A sáskáknak tehát tényleg van hallószervük.

Ugyanezt mondhatjuk a tücskökről is. A hím piricskelésére megmozdul a nőstény szívecskéje és lakásából kisurran, hogy megkeresse a szívhezszólóan muzsikáló pajtását. Bajuszával megsimogatja a fekete zenészt; enyelégnek, cirogatják egymást s egyszerre csak besiklanak a hím lakásába.

Gondolatban messze elkalandoztunk, mialatt a fekete fickó egyhangú, ütemes zenélését hallgattuk. Hazafelé indulunk. De mintha már nem volna olyan nagy a csend, mint volt akkor, amikor idejöttünk. A tücsök muzsikája felingerelte a mezők többi zenészt s egymásután szólalnak meg társai. A tücskök andalító zenéjéhez csakhamar hozzávegyül a sáskák szaporább szólama és a szöcskéké egyhangú recsegő zergése. A nagy zenekarnak nincsen karmestere. A játékosok mindegyike ragaszkodik ahhoz, hogy csak őt hallgassák. Hiszen ő is van olyan jó zenész, mint a többi.

mellett az erdőben felejtette. Nyomban visszasiettek s a pihenőhelyen meg is találták a misézőszereket abban a vadrózsabokorban, amelyikbe misemondás után a pap elhelyezte azokat. Ámde hiába igyekeztek a kegszerekhez férközni, a rózsáágak olyan szorosan

Vadrózsa (*Rosa tomentella*) a Duna partján Szentendre mellett.
Vajda László felvétele.

körülzárták a kelyhet, hogy nem lehetett kiszabadítani a vadrózsa ölelő karjai közül. *Jámbor Lajos* megértette a jelet és a püspökséget áthelyezte az Innerste-völgy dombjára a rózsabokorhoz, ahol csakhamar felépült a püspöki templom, később pedig a mai dóm, amelynek ma is falára támaszkodik az ősi rózsató.

A legenda tárgyának dátuma jóval idősebb ezer évnél, a rózsató jóval fiatalabb, de mindkettő ezer évre kerekedett ki a képzeletben és bizonyára ezer éves marad mindaddig, amíg egyáltalában megmarad. Így van ez rendjén a mondák világában!

*

Elmult a reneszánsz, el a barok is. A divat, a szeszélyes királynő, elfordult a természettől, el a vad-rózsáktól, el a török virágoktól és Csipkerózsikát visszaküldte a mezőkre és erdőkbe. A XVIII. század második felében Kinára fordult a figyelem s noha Kinában ügyet sem vetnek a rózsára, az európai szem ott is rózsákat lelt, amelyeket elhozott Európába és itt megtelepített a kertekben. És a kínai rózsák, kivált a teailatú tearózsák aránylag rövid idő alatt egészen elvonták az európai ember figyelmét Csipkerózsikáról, aki most megint kint lakik a mezőkön, a szabad természetben és elfeledve hirdeti a nyarat bájos virágaival, amelyek szerényen húzódnak meg a tüskék között, ahol nem háborgatják többé a hűtlen emberi szemek.

A csókos királyfi, akinek szívében lángot vetett a természetszeretet, meghalt, Csipkerózsika most már nem királyfit vár, hanem királyfit gyászol. Régi emlékekre hullatja lehelletes rózsaszirmait, amelyeket a reggel könnyharmatban fürdet.

A szerelem örökre elrepült.

TINTAHAL-ÉLMÉNYEK AZ ADRIÁN.

Írta: **Wagner János dr.**

— Hölgyeim és Uraim, akarnak Önök ma töltött tintahalat enni? — kérdezte egy szép őszi nap voloscai barátságos vendéglősöm, amikor éppen délelőtti horgászásról tértünk vissza kis szállodánkba.

— Töltött tintahalat? Ugyan ki hallott már ilyet?

A szálloda vendégei közül bizonyára igen kevesen hallottak róla, mert nagyon vegyes érzelmekkel fogadták a vendéglős udvarias kérdését. De ebéd után mindnyájan megnyugodtak. A »töltött tintahalak« kitűnőek voltak és a Chianti-bor pompásan ízlett utána. Az egyik idősebb francia úr persze mindjárt kész volt a magyarázattal is: — Hiszen a tengerben él, mint a többi hal, hát miért nem lenne ez is jó? — szólt és mindenki napirendre tért a dolog fölött.

Pedig az ott egybegyűlt nemzetközi kis társaság egyetlen tagjának sem volt halvány sejtelve róla, hogy tulajdonképen mi is az a tintahal.

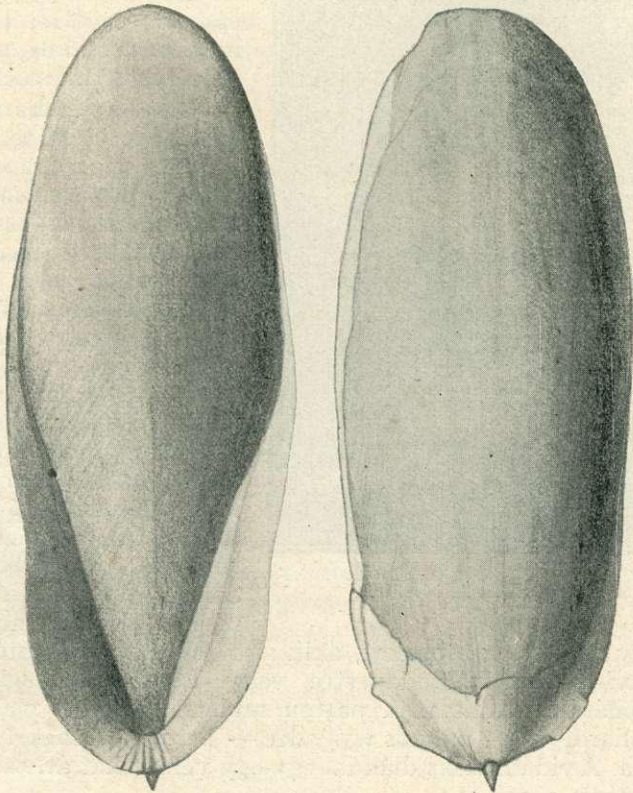
Mindjárt előre megmondhatom, hogy semmi köze sincs a halhoz. Puhatestű, lábasfejű állat, amelynek ősei sokkal régebben éltek, mint az első gerincesek. A vendégek közül erre, valószínűleg, senki sem gondolt. Pedig aki lábasfejű állatot eszik, eledelét azzal a tudattal és érzéssel fűszerezheti, hogy ezt már megtehetette volna a

Tengerparti tájkép ciprusokkal Volosca közeléből.
Plöbst A. felvétele.

kambriumi és a sziluri időkben is, amikor még a csehországi és az északamerikai üledékes kőzetek egy darabja élő tengeri-állat alakjában mászkált ide-oda.

Akinek már volt része abban az örömben, hogy végigsétált az Adria partján, a Quarnero öblében, vagy aki már járt a Côte D'Azur csodavilágában, annak — ha nyitott szemmel figyelte az élő természetet

A *Sepia officinalis* héja alulról és felülről.

— bizonyára feltűnt a polipnak nevezett, néha hatalmaszinte óriási nagyvá nőtt, puhatestű állat, amely gyakran látható a vásárcsarnokokban és a halászkok elárúsító helyein. De aki csak ott látta, annak persze vajmi kevés fogalma lehet róla. Akinek azonban amellet, hogy megnézte a Monte-Maggiore csodás szikla-alakulatait, végigbámulta az előkelő fürdők sportversenyeit, bírálatot mondott végigszemlélve mindkét nem divatújdonságait, még ezenfelül arra is maradt ideje, hogy a sziklás tengerpart öbleiben egymagában csatangoljon, az, hacsak egy kis szerencséje volt, bizonyára megismerkedett a tengerek félelmetes ragadozójával, a polippal.

Ennek a polipnak rokonságába tartozik a tintahal is.

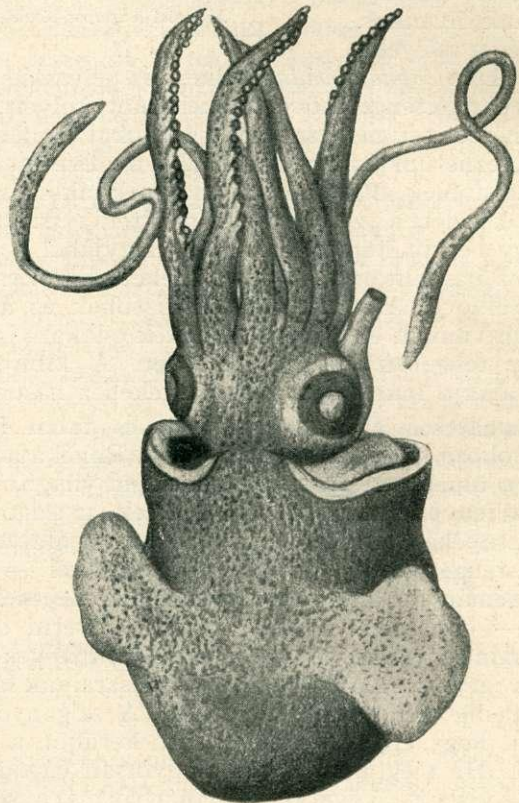
Tudományos nevükön »lábásfejűek«-nek (*Cephalopoda*) hívják az osztályt, ahová őket a tudósok sorozák, mégpedig azért, mert szervezetük fejre és törzsre sokkal jobban elkülönült, mint bármely más puhatestűé és mert az előbbi végtagok koszorúja veszi körül, amely egyaránt szolgál fogásra és helyváltoztatásra, tehát a kéz és láb szerepét egyszerre tölti be. Ezek a lábak nagyon izmos, szilárd szervek, s emellett nyúlékonyak és mozgékonyak. Némely faj lábai, ha azokat mozgatja, úgy rémlenek, mintha csomóba összefonódott kígyók tekerőznének. Belső oldalukon vannak a hírhedt szívókorongok, amelyek a zsákmány megragadására, kapaszkodásra és mászásra szolgálnak. A zsákmány megragadá-

sának nagy szerepe van az életükben, mert valamennyi lábásfejű ragadozó, húsevő állat. Főképpen rákokra, halakra, csigákra és kagylókra vadásznak.

A lábásfejűeket szigonnyal és hálóval is fogják. Testük legnagyobb részét felhasználják. Húsukat megesszik, némely faj szilárd vázát pedig a drogeriák hasznosítják. Aki sokat jár-ke a tengerparton, az gyakran találkozhatott már hosszan megnyúlt, hófehérszínű héjakkal, az elpusztult Cephalopodák hátpajzsával.

Ezek között a leggyakoribb az úgynevezett közönséges tintahal, vagy közönséges szépia (*Sepia officinalis*) szilárd maradványa, amely a gyógyszertárban »szépiacsont« (*os sepiae*) néven szerepel. A szerves alapanyag keretébe foglalt héj legnagyobb részét a felület felé ferdénálló sok mészlemezke alkotja. A lemezek szorosan össze vannak fűzve egymással. A szépiacsontot fogporrá őrlik meg. Valamennyi lábásfejű közül a szépiának van a legnagyobb tintazacskója. Ezért festékanyagát gyűjtik is. Érdekes, hogy a szépia festéke vegyileg a melaninokhoz tartozik, amiket egyebek között a négerék bőrében és a hajban is megtalálunk.

A szépiánál kisebb a Földközi-tengerben és az Adriában mindenütt elterjedt *Sepiolo Rondeletii* nevű lábásfejű állat. Pálcikalakú hátpajzsa porcos, vékony és hajlékony. Ugyancsak itt él a hosszúkas szarunemű pajzssal ellátott kalamár, olaszul calamajo vagy calamaro (*Loligo*), amely pompás karminpiros foltokkal ékes

Sepiolo Rondeletii.

színével azonnal feltűnik. Húsa rendkívül ízletes és ezért nagyon kedvelik. A halcsarnokban hamarosan elkapkodják. A Quarneroban kerítőhálóval (tratta) és szigonnyal (fossina) halásszák, mégpedig decembertől júniusig, amikor az ívásban levő kalamár a partvizekbe vonul, ahol szalagszerű, kocsonyás, fehér burokban levő petéit sziklákra, korallfélékre és növényekre függeszti.

A tengerparti ember kedvelt szórakozása az úgynevezett »brancarella«-val való halászat. Ennél a fogásnál a szerszám nem más, mint kampó alakra meggörbített vastagabb hármas drót vagy horog, amelyre fehér rongyocskát erősítenek. A halász egész eljárása most már csak abból áll, hogy erős zsinegen leereszti a víz alá ezt a pompásan felszerelt fogószerszámot és ide-oda rángatja. Ezzel fogják leginkább a polipot. Ha megpillantja a fehér rongyot, utánakap, megragadja és el nem ereszténé a viláigért sem. Aki már végignézett ilyen mulatságot, az rendszerint megelégedéssel távozott el, mert nem egy hurokra került polip nézésében telhetett kedve.

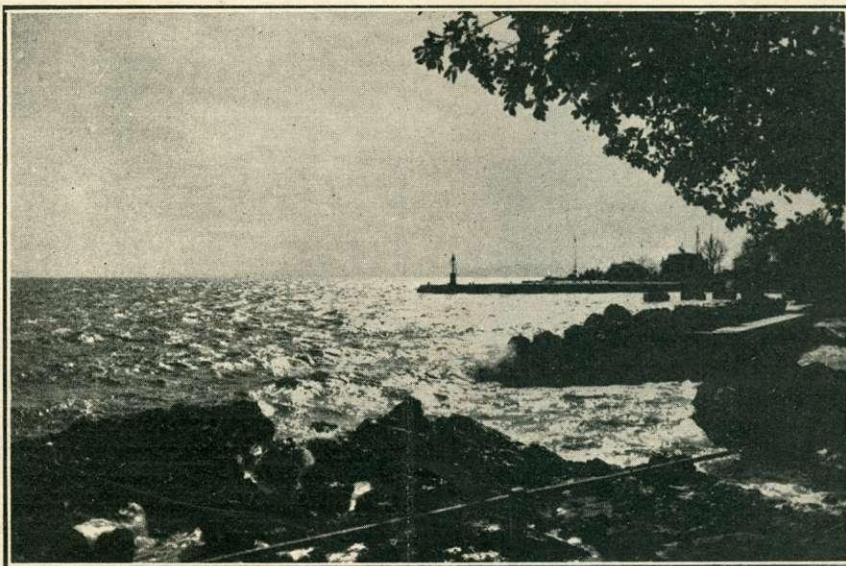
Néha olyankor is csinos lábasfejűek birtokába jutunk, amikor a part közelében kotróhálóval dolgozunk. Különösen fiatal példányok gyűjtésében reménykedhetünk ilyenkor. Mert még a mélyebb helyeken lakó *Cephalopodák* is felkeresik peterakás idején a sziklás partok tengerinövényekkel benőtt helyeit. Ilyenkor természetesen nemcsak fiatal állatokat, hanem petéket is szerezhetünk, amelyeket a szülők rendszerint moszatokra erősítenek. Egy alkalommal nekünk is sikerült Volosca közelében szépiapetéket gyűjteni; ezek körülbelül egy centiméternyi hosszúak, nagyjából a citrom alakjához hasonlítanak és vastag fekete burokkal vannak körülvéve. A polipok petéi kisebbek és átlátszó tokokban vannak elhelyezve. A peték odahaza is kikelnek, ha tengervízben tartjuk őket. A kibújt apró állatok alakja már teljesen az öregekéhez hasonlít.

A puhatestű állatok harmadik és talán legtöbb örömet okozó halászata éjjel történik. Ennél a halászok csónakba ülnek, amelynek végén erősen világító lámpa szórja a fényt. Mialatt társai eveznek, a szigonyos a lámpa árnyékában lesi, várja a közeledő áldozatokat. A sötét tenger titokzatos mélységének lakói — komor halak, némán suhanó puhatestűek, különleges külsejű rákok — éppolyan módon kezdik követni a fehér fényt, mint azok az éjjeli pillangók, amelyek olyan gyakran járják bolondos táncukat íróasztalunk lámpása körül. Pedig mind vesztébe rohan. A szigonyos csak arra vár, hogy egy-egy szebb darab kerüljön a csónak közelébe. Ha megpillantja, villámgyorsan vágódik le a szigony a vízbe és a következő pillanatban már a csónakba húzza az átdöfött áldozatot. A halász nem nagyon válogatós, egyre-másra jönnek ki a vízből a »cevoli«-k, a »branzino«-k, a »skorpéna«-k és a szépiák. Egészen ősi, kezdetleges módszerrel dolgozik a halász és mégis szinte holtbiztosan szerzi meg zsákmányát. A polipokra különös előszeretettel halászik. Gyűlöli a drága homár és langusztá telhetetlen pusztítóját és talán egy kissé fél is tőle. Vagy talán csak a csónakban ülő öreg halász félt tőle, aki engem egész éjszaka olyan mesékkel

szórakoztatott, hogy már a füllentés gyanujába esett? Hátborzongató részleteket tudott róla mondani. Ezek az óriási szörnyek mondába illő tetteikkel sokáig foglalkoztatták az ó- és újkor természetvizsgálóinak képzeletét. Habár az újabb megfigyelések vajmi keveset erősítettek meg a kraken-mondákból, mégis biztos adatokat szolgáltatnak óriási lábasfejűekről, amelyek

hús, sőt több láb hosszúak lévén, az emberre és a kisebb hajókra csakugyan veszélyesek lehetnek.

Öreg hajós barátom szentül hitte is mindazt, amit elmondott. Bizonyosan még rendkívül érdekes részleteket tudhattam volna meg a *Cephalopodák* életéből, de hosszú lére eresztett mondókája közben elnyomta az álmom. Mi is a part felé eveztünk, mert már hajnalodott. Fiume felől már láthatóvá lett a triesti vonat füstje és Abbaziában csilingelve indult meg az első villamos,

Abbaziái tengerpart-részlet, a háttérben a kikötő látható. Plöbst A. felvétele.

hogy azokat az utasokat, akik nyaralásukat befejezték és visszatérnek Budapestre vagy Bécsbe, Matuglie állomására szállítsa. A parton mulatságból jött olasz »gioliardi«-k — nálunk »golyák« — baktattak énekelve haza. A vidám olasz diákdal egy-egy versszakát áthozta hozzánk a szél:

»Evviva Abbazia,
Città di belle donne!
Noi siamo le colonne
Del' università ...

A KÁVÉFA ÉS A TEACSERJE.

Írta: Gregor Vilmos.

A mai ember egyre jobban érzi azt az annyiszor hallott igazságot, hogy a világháború csak a harctereken szűnt meg valójában, de annál könyörtelenebbül dúl gazdasági téren. Nemcsak Európa megszaporodott országai küzdenek szigorú vámsorompókkal egymás ellen, hanem egész világrészek vonulattják fel a gazdasági harc egész fegyvertárát a másik világrész ellen, hogy annak lakosságát leigázzák, vagy a saját ipari és mezőgazdasági termelésüket az összesség érdekében — még az egyének érdeke ellen is — megvédjék. A külkereskedelmi mérleg az a biblia, amelyre országok és világrészek esküsznek, annak tételeit vizsgálják közgazdászok, államférfiak féltő gondossággal, ez az az erődítési vonal, amely mögé az államok elsáncolják magukat, hogy minden gazdasági támadásra egy megfelelő stratégiai ellenintézkedéssel válaszolhassanak.

A kormányok a külkereskedelmi mérleg aktivitása érdekében sok olyan cikket neveznek fölösleges fényűzésnek, amely nélkül a mai ember el sem tudja már képzelni mindennapi életét. Csak nemrég emelték fel nálunk a kávé és a tea vámját 100%-kal és a szegény fogyasztó, aki a »dumping«, »vám-

háború», «gabonakrízis» és egyéb közgazdasági műszavaktól kábultan csupán azt tudja, hogy megint alaposan megdrágították a mindennapi reggelijét vagy vacsoráját, már-már arra határozza magát, hogy tágas, levegős, napsugaras budapesti lakásában megpróbálkozik a tea és a kávé természetével, vagy pedig visszatér a háromszáz év előtti szokásokhoz és a jóillatú, párolgó kávé helyett ismét divatba hozza az árpalevest. Közben a szegény fogyasztó a kultúrhistoriát bujja, egyrészt, hogy a kávéfa gyümölcsének és a teacserje levelének bevonulását az európai ember életrendjébe tanulmányozza, másrészt, hogy az árpaleves korhű elkészítési módját elsajátítsa.

Mindössze 260—280 éve annak, hogy a kávé és a tea, leküzdve az első idők sok ellenszenvét és üldözését, meghonosított Európában földjén. Érdekesek a kultúrhistoria fejezetei hogy két ilyen, minden méregtartalmuk dacára is közkedvelt növény mennyi vitát, küzdelmet, ellenségeskedést, sőt véres harcot váltott ki.

A kávéfa első botanikus leírását és rajzát *Alpinus Prosper* adta 1591-ben, az első kávé tehát a tizenhatodik században került Európába, ahová az akkori idők legfejlettebb kereskedő- és hajózáron: a velenceiek hozták. Igazi elterjedtségre azonban csak valamivel később jutott. IV. Mohamed szultán egyik követe útján kávébabot küldött ajándékba XIV. Lajos francia királynak, akinek udvarában a kávéivás hamarosan divat lett. A kávé tehát minden divat központjából: Párisból indult el diadalmas hódító útjára. Néhány évtized múlva azután már megjelentek a nyugati országokban azok a helyiségek, amelyekből a háború előtt Budapest tartotta a rekordot: a kávéházak. A minden új dolog iránt fogékony franciákkal szemben a németek csak nehezen barátkoztak meg a kávébabból nyert ital élvezetével. Mulattató kortörténeti dokumentum a francia udvarnál tartózkodó *Pfalzi Liselotte*-nak német rokonságához intézett levele, amelyben a XIV. Lajos udvaránál feltűró új divatról mondja el leplezetlen, ma bizony a nőiességgel meglehetősen ellentétes véleményét: »Én sem a teát, sem a kávé nem bírom; — mondja levelében — nem is tudom megérteni, hogyan lehet ezeket élvezettel inni! A tea úgy tűnik, mintha szénából és szemézből főznék, a kávé meg olyan, mint a korom és a megégett füge. Amit élvezettel innék, az bizony a — sör!« *Pfalzi Liselotte* úgylátszik sókimondó gyermeke volt nemzetének, akinél a honvágy a szíven kívül még a gyomrán keresztül is megnyilatkozott.

Még egy kedves levélváltás szóljon arról, mennyire félreismerték a tizenhetedik században a kávé és mennyire félreértették annak elkészítését. *Van Smiten* amsterdami kereskedő 1637 májusában *Hervano* nevű üzletbarátjának egy kis próbadagot küldött a kávébabból Merseburgba és előre örült, hogy ez az újdonság milyen örömet szerez majd barátjának. De *Hervano* asszonyosság nem tartotta magát az ajándékozó hollandus szigorú előírásához, a közönséges ivóvízzel való felöntés túlságosan szegényesnek tűnt neki, tehát a rangban előkelőbb húsleveset használta fel erre a célra. Az így elkészült kávéról való véleményét *Hervano* levélben közölte hollandiai barátjával, akinek viszonzválasza a következőképpen szólt: »Az Ön borsküldeményét megkaptam, de az Ön által kért árut nem szállítom Önnek, mert lemondok egy olyan üzleti összeköttetésről, ahol a jószándékomat és előzékenységetem gorombaságokkal viszonozzák. Hogy az Ön házanépe és egész személyzete ennek a remek kávénak élvezetétől beteg lett és hogy Ön engem emiatt hashajtószerekért kiadott 16 garassal megterheljen, ez ellen tiltakozom! Lipcsébe már több, mint öt bála kávébabot szállítottam és aki csak ivott belőle, nem győzte dicsérni. Elég bizonyosság ez arra, hogy a lipcseieknek mennyivel különbség van, mint nektek, durva merseburgiaknak. Tehát Isten megáldja...«

De nemcsak nálunk Európában, hanem a kávé hazájában, keleten is támadtak a kávénak elkeseredett ellenzői, sőt ellenségei. Ha párhuzamot vonunk a mai könyörtelen amerikai alkoholüldözés és az 1511. évi kairói események között, látjuk csak igazán, mennyire igaz a bölcs keleti mondás, hogy semmi új sincs a nap alatt. Kairó helytartója ugyanis 1511-ben megtiltotta a kávé élvezetét és amikor ennek a tilalomnak nem lett foganatja, földig romboltatta le a kávéivó helyiségeket.

De további párhuzamok is lehetségesek. A tizennyolcadik században Németországban ugyancsak azzal a megokolással tiltották meg a kávé élvezetét, hogy túlsok német pénz megy ki érte külföldre. Pénzügyminiszterünk meg *Nagy Frigyes*-ben tisztelheti mesterét, aki a kávénak szigorú ellensége lévén, óriási vámot vetett ki rá. A világ nőszövetségeinek állandó harcát az alkoholizmus ellen is csak megismételte a történelem. Londonban a tizennyolcadik században az asszonyok állandóan ostromolták a hatóságokat, hogy tiltsák meg a kávéivást, mert férjeik naphosszat a kávéházakban ülnek és teljesen elhanyagolják őket.

Aránylag még Ausztriában honosodott meg a kávé a legzökkenésmentesebben. Amikor a törökök Bécs megszállása után 1683-ban elvonultak, otthagyták a város falai alatt a kávékészleteiket. A hatóságoktól egy lengyel ember vette meg a kávé és megnyitotta vele az első bécsi kávéházat »A kék flaskóhoz« név alatt. Egy 1705-ben Bécsben járt utazó már felfedezi, hogy »Bécs tele van kávéházakkal«.

A teacserje levelének már sokkal könnyebb dolga volt Európában. Elsősorban az orvosok karolták fel, akik mindenféle gyógyhatást tulajdonítottak a teának. Ezek a híresztelések a tealevelekkel együtt Kínából kerültek Európába. Ugyancsak Kínából származik a tea keletkezéséről szóló szép monda. Egy Buddha pap — így szól a monda — egykor szent fogadalmat tett, hogy néhány napon át állandó ébrenléttel fog vezetni bűneiért és az alváásra szánt időt is imádkozással fogja tölteni. Az akaratot azonban végre is legyőzte a testi fáradtság és a papot bizony elnyomta az álom. A pap ezen annyira feldühödött, hogy szent haragjában levágta a saját szemhéjait és a földre taposta azokat. De ekkor Buddha csodát tett. A földretaposott szempillákból kinőtt a teacserje, amelynek leveleibe Buddha álomúzó szert tett. A terjesztett gyógyhatásoknak megfelelően nem is árusították a teát az akkori időkben csak a patikák. Ehhez igazodott azután a tea ára is. Londonban 1670-ben egy font (kb. félkiló) tea ára 65 fontba, tehát kb. 1850 pengőbe került. Érthető, hogy a teaivás akkoriiban csak a nagyon vagyonos emberek kiváltsága lehetett. És bár a tea Kínában már több évezredes multra tekinthetett vissza — jóval Krisztus előtt már ismerték — Európában mégis csak lassan tudott népszerű lenni. Igazi teaivó nemzet ma is csak néhány van: az orosz, az angol meg a hollandus.

A FEHÉRFOLTOS ÉS FEHÉR BIVALYOK

Írta: **Vasvári Miklós dr.**

»A Természet« multévi júliusi számában *Szilády Zoltán dr.* »A bolgár és bivalya« című érdekes és tanulságos közleményében említést tesz Bulgáriában észlelt fehérfoltos bivalyokról. Ezek közt gyakori volt az olyan példány, amelynek homlokán volt a fehérség. Ilyeneket már hazánkban is volt alkalmam látni, amint ezt lapunk tavalyelőtti évfolyamának egyik számában megírtam, amikor a fehérség jelenségével foglalkoztam.¹⁾ Nevezetesen Újnép község határában — Somogy megyében — egy bivalycsorda egyedein nemcsak a fark vége, tehát leginkább a végbojt volt fehér, hanem több példánynak a homlokán is volt fehér folt.

¹⁾ »Albinizmus és leucizmus«, »A Természet« 1929. július, 133. l.

Ennek a homlokon előforduló fehérholtosságnak érdekes példáját láttam tavaly nyáron a kolozsvári állattani múzeumban. Ott egy akkor nemrég szerzett egészen fiatal kítőmött bivalyborjú van, amely torzszülött, mert kétfejű és saját-ságos módon *mindkét homloka fehérholtos*.

Figyelemreméltó, hogy az ilyen kisebb testrésze szorító fehérség — mint idézett cikkemben is említettem — az egyébként sötétszínű emlősök, például lovak, egyes antilopok stb. testének elülső, illetve hátulsó végén eléggé gyakori. Az állatkertben is látható fehérhomlokú tehénantilop (*Damaliscus albifrons* Burch.) borjának kiskorában éppen a homloka a legsötétebbszínű, tehát a későbbi fehérhomlok helye sötétszínű van jelölve. Ezt az érdekes jelenséget megfigyelhetjük vadlúdaink közül a lilik (*Anser albifrons* Scop.) homlokán is a csőr töve fölött, mert a fiatalé a későbbi fehérség helyén sötétebb, mint a fej egyéb részei.

Ami a rendesen egyszínű fekete házibivaly fehérholtosságát illeti, azt hiszem, hogy ez a jelenség összegegyeztethető azzal a megállapítással, hogy *fehértéget* — úgy a vadon élő fajok természetesen, rendes színzetében, mint a háziállatokon is, valamint általában a rendellenes színezet előfordulása esetén — *főképpen a sötétszínű fajokon találhatunk*. Másrészt azonban és csupán a bivalyra vonatkozóan, nagyon érdekes, hogy ez a háziállatunk, amely mégis csak a párás, nedves ösvadonban honos indiai vadbivalytól származott, a házi életmód következtében és talán nem utolsósorban Dél-, illetve Délkelet Európának — és Magyarországnak is — szárazabb éghajlata folytán nekiindul a háziállatok színváltozásának, jobban mondva elszíntelenedésének megszokott útján, amelynek utolsó állomása a fehérség szokott lenni. Ámde idáig — legalább nálunk — aránylag elég ritkán jut el, amennyiben Európában az egészen fehér bivalyok meglehetősen ritkák. Azonban már *Hanák János* írja (Emlősök és madarak képes természetrajza, Pest, 1853, 163 l.), hogy »Erdélyben fehérek, Mármarosban tarkák is találhatunk.« Délázsiaiában sok vidéken meg igen gyakori a fehér bivaly, tehát az elszíntelenedés már ott, az őshazában, illetve a szűkebb őshaza közelében a háziállattá válás következtében gyakran mutatkozik. Szembetűnő, hogy a *fehér bivaly szőre tulajdonképpen sárgásfehér*, vagyis *szőkés* szokott lenni, míg a *holtos bivalyok foltja tiszta fehér*.

Igen érdekes, hogy *Szilády dr.* a világosszürkesszínű bivalyt is gyakorinak mondja, tehát Bulgáriában a fekete színt a szürke is felváltja. Ez az utóbbi szín mindennapos jelenség az indiai kerbau-házibivalyon. Hogy a bulgáriai bivalyok hasán fehér foltok is előfordulnak, szintén azt mutatja, hogy a bivaly a háziállattá válás következtében, ha látszólag nehezen, de mégis csak leadja a sötét festékanyagának legalább is egy részét, ami azonban, úgy látszik, nem olyan általánosan történik, mint ahogyan a házi szarvasmarha szokott — a tarkaság nagy fehér foltjain keresztül a teljesen fehér pusztai szilaj marháig — kifehéredni. Ezt, a tarka és szilaj marhák különböző eredetét tekintve, jórészt átvitt értelemben említtem.

Még valamit általánosságban az egészen fehér bivalyokról! *Szalay Béla dr.* ugyanis azt állítja,²⁾ hogy a fehér bivaly nem *albino*, — mert szívárványhártyája nem színtelen, — hanem a házibivalyok egyik színbeli változatát képviseli, amelyet sárgásfehér szőr és világosszürke írisz jellemez és amely az ösöktől való öröklésnek tekinthető. Ezzel szemben vajjon nem lehetne-e a fehér bivaly elszíntelenedési jelenségét egyszerűen párhuzamba állítani a fehér szarvasmarhákéval? Ezt annál is inkább megtehetjük, mivel a fehér bivaly Ázsiában és Európában egyaránt fogsági hatás, illetve a háziállattá válás révén lett ilyen; tehát színbeli öröklésről nem beszélhetünk, főképpen a vadbivaly fekete színére való utalással nem. Elvégre miért nem lehetne a bivaly esetében is a háziállattá válásnak tulajdonítani a színanyag nagyfokú megcsappanását, a kifehéredést, amely visszahatásként jelenik meg a megváltozott éghajlati, nevezetesen légnedvességi viszonyok között. Vagyis a háziállattá vált bivaly azt a nagy eltérést, amely a mocsaras vidékek paradís levegője és a szárazabb, inkább embernek, mint bivalynak való légkör közt van, helyenként vagy egyedenként,

a részleges vagy teljes kifehéreléssel, mint *alkalmasabb* színbeli jelleggel igyekeznek ellensúlyozni.

Szilády dr. fehér lábvégű bivalyokat is említ. Ezek esetében a fehérség az egyébként fekete állaton szintén a test végén van.³⁾ De ugyancsak figyelemreméltó, hogy a bivalyval közeli rokonságban levő szarvasmarha ma is vadon élő délázsiai és egyébként jobbra *sötétszínű* három fajának, a gaurnak, a nagyhomlokú tuloknak — a gayalnak — és a bantengnek is éppen a lábai fehérek.

A fehér bivaly szemének színével kapcsolatban csupán annyit jegyzek meg, hogy a fehér csóka szemének színe szintén nem piros, hanem kék, tehát olyan, amilyen a rendes csóka szeme szokott lenni, éppen ezért az utóbbi szoros értelemben nem is nevezhető albinónak. Már most, ha kissé távolból vett hasonlatnak is látszik, mégis meg kellett ezt említenem azért, mert a színanyag eltűnése a szőrből, illetve tollból — és bőrből — vagy nem jár egyúttal szükségképpen a szívárványhártya elszíntelenedésével, és ez esetben, amennyiben a bőrben egyébként is kimutatható volna a festékanyag jelenléte, nem is *albinizmus*, hanem egyszerűen a fehérség (*leucizmus*) jelenségével állnánk szemben, vagy pedig a bőr festéknélkülisége esetén csupán a szem festékanyagának megmaradására, vagyis ez esetben részleges albinizmusra lehet gondolni. Az bizonyos, hogy a fehér bivaly bőre, különösen az orrán jól láthatóan színtelen, illetve hússzínű. Ami pedig a fehér bivaly szőkés, tehát inkább sárgásfehér szőrére illeti, erre nézve is van még egy példa, éspedig a vadászgöreyé, de ennek szeme piros. Az albinó házinyulakon és — ha ideszámíthatjuk őket — a fehér egéren és patkányon kívül az utóbbi volna háziállattá vált egyetlen valódi albinónk.

²⁾ Alkalmassint az ázsiai bivalyok között is van fehér lábvégű vagy legalább foltos lábvégű; ilyennek ábrája látható pl. az új magyar »Brehm«: Emlősök III. kötetének 23. tábláján a középső képen.

VADÁSZNAPLÓ-JEGYZETEK.

Írta: **Nadler Herbert.**

IV. *)

A *Vadálló*-nak mondott, nagyrészt vegyes állagú szalerdő, de helyenként sűrű borókafenyő-, kökény-, galagonya- és fagyalbozót borította domb volt a főbúvóhelye annak a nagy vadkannak, amelyről az erdőőr már 1927 őszén regélte, hogy a legnagyobb disznó, amelyet életében látott. Ezt a kant azóta sem látta senki és csak az itt-ott, nagyritkán látható, igen erős csülöknyomokról következtetve gondoltuk, hogy még él. De biztosat nem tudhattunk róla.

Ennek, a tehát csak sejtett és remélt nagy kannak szolt vadászkirándulásom Kóspallagra 1929 június derekán.

Akkoriban kaptam értesítést arról, hogy vágyam nemsokára teljesülni fog és megbízást kapok a budapesti állatkert igazgatására. Ez a kóspallagi kirándulásom rámnézve tehát nevezetes volt és emlékezetes marad, mert vele ért véget életemnek egyik és bizonyára hosszabbik fejezete, az a fejezet, amelyet egészen kitöltött a vadászat, éspedig a vadászatnak az a módja, amely szoros kapcsolatban van a szabad állatvilág megfigyelésével és általában a természet minden jelenségének szemléletével. Tisztában voltam azzal, hogy ezentúl majd csak úgy hébe-korba, nagyritkán és mellékesen folytathatom régi mesterségemet, hogy nem lehet többé egyhuzamban hetekig, hónapokig egy-egy darab nagyvad megfigyelésével, felkutatásával foglalkoznom, s ezért valami búcsúzkodásféle érzés töltött el akkor, mialatt az erdőt jártam.

³⁾ A »Vadásznapló-jegyzetek« I., II. és III. fejezete lapunk tavalyi évfolyamának januári, márciusi és szeptemberi számában jelent meg.

²⁾ Weisse Büffel: Ein Beitrag zur Geschichte der Büffel-Albinos in Europa. Zoologischer Beobachter, 1914. 190—200. l.

Az igazi vadász szerelmese a természetnek, tehát szereti az állatokat is, és azt vallom, hogy nem vét ellenük azzal, hogy vadászik. Ezt a véleményemet bizonyára sokan kételkedve fogadják, de a szó nemes értelmében vett igazi vadászok, akik aránylag nem nagyon sokan vannak, ebben velem biztosan egyetértenek. Szerettem az állatok iránt volt az oka és magyarázata annak, hogy az állatkert élére kerülve, könnyűszerrel cseréltem fel a korlátlanul szabad vadászéletet a hivatali élettel.

Ott tartottam tehát, hogy egy régi vágyam teljesül és hogy célhoz érek, és örültem új hivatásomnak.

megvárjam a virradást és majd világossal forduljak be a Vadállón ismét az erdőbe.

Amint lassanként múlik a sötétség és fokozatosan világosodik, messzelátómmal kutatom az alattam félkörben elterülő mezőt, a vetéseket és kaszálókat, a »vadállói nagy kan« éjjeli kóborlásának régi színhelyét. Egy darabig semmit sem észlelek, majd megakad a szemem két fekete ponton, amely lent, a mező hajlatában, tőlem vagy 300 lépésnyire, egy nagy darab búzavetésben, közel egymáshoz, egyszerre tűnt fel. Messzelátómmal nézem, figyelem a két fekete pontot, amely a magas vetésben hol elmerül, hol ismét feltűnik,

A Vadállón 1929. június 13-án lőtt vadkan. Nadler Herbert felvétele.

Mégsem tudtam megszabadulni attól a gondolattól, hogy ezentúl csak vendége leszek az erdőnek, amelynek azelőtt úgyszólván lakója voltam, és ennek tudata akaratom ellenére is belesodort a búcsúzás hangulatába, amely akkor, hatnapos vadászatomban közben, mindvégig uralt.

Június 11-én este értem kőspallagi vadászterületemre.

Másnap hajnal előtt 1/3-kor kelek a husztinai vadászkunyhómban, majd ettől nyugatra, a szálerdő borította lejtőn kimegyek az erdőszélre, a nagymarosi mezőre. Ott még sötéttel egy szarvast látok, amely éppen bevonulna az erdőbe, de észrevesz, visszafordul és vágatva tűnik el a szürke homályban. Aztán a Vadálló irányában átvágok a mező egy darabján és a Zsírosrétek fölötti pusztá dombtetőn állok meg, hogy

de mindig egyszerre bukik alá és egyszerre válik láthatóvá. A két fekete pont tőlem távolodva egymással párhuzamosan halad az erdő felé és csak amikor kiér a búzából az erdőszélre, látom, hogy az egy nagy disznó két füle. Ilyen nagy távolságra a szaporán baktató és farát mutató disznóra nem lőhetek. Csak nézegetem a messzelátóval, míg fürgén lépkedve el nem tűnik a magas szálás árnyékában.

A virradásnak még hiányos világosságánál és ilyen messziről nem tudtam a disznót rendesen megnézni, sem nagyságát megállapítani, de remélve, hogy a keresett nagy kant láttam és hogy utánaíetve még találkozhatom vele, hamarosan ott termek az erdőben és megkísérlek a Vadállón körbevezető cserkészösvényen elébkörülni. Igyekeztem azonban hiábavaló; a disznó eltűnt mint a kámfor.

Más disznóval sem találkozom, pedig igen sok a túrásuk a Vadálló egész dombján mindenütt. Főképpen a néhány kis tisztást túrták, szántották fel keresztül-kasul. Megvizsgálom a túrások helyét, mert érdekel megtudnom, hogy miféle táplálék kedvéért törik fel ilyenkor ott a földet. Meg is találok maradványait, jelenségeit a disznók lakomájának. Egy vadjácintfélé növénynek, a most virágzó üstökös-gyöngyikének hagramája az az inyenc falat, amelynek kedvéért az erdei tisztások száraz, kemény talajában turkálnak. A hagramájától megfosztott sok hervadt lila virág tanuskodik a falánk disznók különleges ízléséről. — Ennek a megállapításnak még hasznát vehetem — gondolom magamban és elhatározom, hogy ott fogom lesni a nagy kant.

Disznón kívül őzbakot is szeretnék lőni, azért délután a területnek másik részén, a *Vaskapu* nevű hegyen, az ott régtől ismert erős bakra cserkelek. Teljes szélcsend van; levél vagy fűszál sem mozdul. Áll a levegő, áll minden teljesen mozdulatlanul, mintha az idő is megállt volna ezen a tökéletesen szép, zöld, virágos, illatos, langyos júniusi délután. Mélységes a csend, csak a sok különféle rovar zümmög, dong, zenél. Sokféleszínű tarka pillangók szállnak nesztelenül libegve, himbálva, virágról-virágra. Paradicsomi hangulat ez — a bőség, békesség és gondtalanság időszaka — amelyből számomra még csak egy erős bak vagy az öreg kan hiányzik. Kiskabátom és mellényem a hátizsákban van, ahonnan csak az esetben kerülne elő, ha megeredne az eső. De nem esik; tiszta kék az ég, amelyen felhőfoszlányt sem látni. Két őzbakkal találkozom, de egyik sem kedvemrevaló.

Eltelik a délután, leszáll az alkony és amikor visszatérőben, 9 óra körül, a Husztinában kunyhóm felé ballagok, már teljesen sötét lenne, ha a félhold nem világítana valami keveset. A sarjhajtásos vágás szélén, szálas mentén, régi szekérúton, folyton fülelve, lassan, zajtalanul lopakodom előre, bár meglátni a vadat már aligha tudnám.

Egyszerre közvetlen mellettem és előttem kemény röffeléssel disznók ugornak meg. Alig tíz-tizenöt lépésnyire vannak tőlem és ismételt mélyhangú morgásuk, röffentésük és fújásuk ugyancsak izgat. Majd kinézem a szememet, de nem látok a sötétben semmit. Az egyik disznó mellettem balra, a sűrűben fúj és zörög, a másik valahol előttem, az alacsony csepőtésben morog, a harmadik tőlem jobbra, a kökénybokrok között zörög és horkant. Végre az utóbbit az alacsony bozótban mintha látnám. Árnyékszerű, sötét alakjának az alacsony bozótból kimagasló felső részét látni sejtem és ráfogom puskámat. Úgy rémlik, hogy sötét foltját belekaptam a céltávcsőbe és odaeresztem a golyót.

Lövéssem eredményére nézve teljesen tájékozatlan vagyok. A durranás pillanatában eltűnt a sötét folt, majd folytatólagos morgás, fújás, röffögés, hörgés, távolodó zörgés és végül teljes csend következik. Keresnem természetesen majd csak reggel, világosságnál lehet.

Június 13-án kereséssel telik el a reggel, de egyáltalán semmit sem találok, sem dermedt disznót, sem sebvért vagy golyóvágtá szórt, sem a golyónak bármi más jelét. Tehát hibáztam, ami ugyancsak bosszantó dolog és ez alkalommal különösen bánt, mert ki tudja, mikor vadászhatom megint, mikor emelhetem megint puskámat disznóra.

Délután a Vadállóra megyek a nagy kant lesni. Beborult az ég és tikkasztó meleg van. Amikor a husztinai erdőrészből kilépek a nagymarosi mezőre, egy egerésző rókát zavarok meg vadászatában. Messziről mindjárt észrevesz és hosszú ugrásokkal fut be az erdőbe. Közben felugrat egy mit sem sejtő nyulat, amely a róka sietségét bizonyára félreértve, eszeveszetten menekül előle.

A Vadálló domboldalán egysorban három tisztás van. Az alsó tisztáson nem lenne célszerű lesbe ülnöm. Ott rossz a szél iránya, mert alulról éppen a fölöttelévő sűrűbe fúj, ahol a disznót sejtem. Tehát felkerülök a sűrűség fölötti középső kis tisztásra, ahol két éve októberben lőttem egy kant. Ott legtöbb a disznótúrás és újabb őzbakkotrást is találok. Bízva a helyhez, a tisztás felső szélén egy facsoport mögött, kis vadászszékemre ülve, elhelyezkedem. Nem tudom pontosan az időt, mert a kunyhóban felejtettem az órámat, de nem sokkal múlhatott 6 óra.

Megtömöm a pipámat, rágyújtok és alig telt el öt perc csendes pipázással és várakozással, egy erős disznót pillantok meg, amely alattam vagy 40 lépésnyire, a sűrűség felől jövet, baktat ki a szabadba. Nagy fülét rázva, védekezik a legyek és bagócsok ellen, farkát kunkorítja és hamuszürke, csupasz oldala úgy fest, mint az orrszarvú bőre. Biztos, hogy kan, tehát nem habozok és gyorsan célozva oldalba lövöm. A durranás pillanatában roskad, majd vergődik, hánykolódik, feltápázkodik, újból eldül és a lejtőn lefelé hemperegve, takarásba kerül. Felugrom, odaszaladok hozzá és egy kegyelemlövessel véget vetek vergődésének. Jól megtermett hároméves kant lőttem, amely azonban, sajnos, korántsem az a bizonyos »nagy kan«. Rögtön kizsigerelem, mert nagy a meleg és ilyenkor az elejtett vad, főképpen a disznó, gyorsan romlik.

Aztán a cserkészösvényen egyet kerülve, félóra múltán kijutok a felső tisztás legfelső sarkába, ahol régi, szokott lesőhelyemen, néhány alacsonyra nyírt bokor mögött, ismét kis vadászszékemre ülve, letelepszem. Még mindig világos nappal van, szól a kakuk és a gerle, és abban reménykedem, hogy ha a nagy kant már nem is, de az odavaló erős bakot talán még puskavégre kapom. Újból megtömöm a pipámat és rágyújtok. Aztán alig hiszek a szememnek, amikor néhány perc múlva, tőlem jobbra vagy 40 lépésnyire, két disznót látok, amely a tisztás szélén túr.

Ülőhelyzetben bajosan lőhetnek, mert előttem bokrok ágai a célzásban gátolnak és útját állják a golyónak. Ezért lassan felállok, de ugyanabban a pillanatban közel mellettem röffent még egy disznó, a társaság harmadik tagja, amelyet előbb nem láttam, s amely rögtön észrevett, amint megmozdultam. Mind a három disznó egy-egy hirtelen ugrással a bokrok között eltűnik, mielőtt lőhetnék.

— Ezt az alkalmat hát elügyetlenkedtem — bosszankodom magamban, mert kellő óvatossággal és igyekezettel mégis csak lőhettem volna, akár ülve is. Csendesen visszaereszkedem kis vadászszékemre, tovább szívom a pipámat és a helyemen maradok, mert már nem látom célját, hogy máshová menjek.

Amikor a nap nyugszik, az ólomszínű felhők alatt bágyad a fény, fogy a világosság, szürkülnek a színek, csak a látóhatáron, a kék hegyek fölött bújik ki egy pillanatra a felhők közül a nyugvó nap vakítóan tűzvörös fénykorongja. Nagy csintalanul vihog a kakuk,

dong-zong, bűg-berreg a körülöttem röpködő sok szarvasbogár és kínoz a temérdek szúnyog és kullancs. Utóbbiakat esténként, a kunyhóban pörére vetkőzve, alig győzöm gyertyavilág mellett bőrömből kigyomlálni.

A következő három nap felváltva hol a Vadállón a nagy kant, hol a Vaskapun az öreg bakot lesem, keresem eredménytelenül. Mindkettővel már úgy vagyok, hogy néha kételyeim támadnak, vajjon megvannak-e még. Szeretem hinni, hogy még megvannak és egyszer mégis csak puskám csöve elé kerülnek, mert a vadászt mindig kell, hogy valami igen érdemes nagy cél elérésének reménye serkentse, buzdítsa munkájában.

Június 17-én későn ébredek. Az erdőőr hajnali 4 órákor még a kunyhóban ér és elmondja, hogy előttevaló este, amikor tőlem távozott, hazamenet, a Hosszúrét szélén, egész közletről három erős disznót látott. Ezek nagyokat fűjtak rá, de el sem mentek előle. Így szokott az lenni! Míg a vadász hiába töri magát érte, hogy a vaddal találkozzék, az másnak véletlenül akad útjába. Az erdőőrt ismét hazabocsátom és készülődöm, hogy cserkelni induljak. De néhány perc multán az erdőőr loholva tér vissza és izgatottan jelenti, hogy a három nagy disznó alig 100 lépésnyire a kunyhótól, a szekérút mellett álldogál. Természetesen odasietek, ahol az erdőőr a disznókat látta, de épp olyan természetesen a disznóknak már csak hült helyét lesem. Bár igyekszem elébük kerülni, amerre gondolom, hogy váltanak, és még egy darabig keresem őket, de úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna.

Ezzel a meddő kísérletezéssel eltelt a reggeli cserkészetnek java ideje, s amikor megállapítom, hogy a disznóknak ez alkalommal megint jobb szerencsésük volt mint nekem, már csak vadászkunyhóm közelében rövid sétára telik az erre alkalmas időből. Egy ismert őzbakot keresek, amelynek sok dörgölésébe és kotrásába lépten-nyomon ütközik az ember, de nem találok sehoh.

Vadászembernek olyan cserkészete talán nem is lehet, amelyben nem telik öröme, mert ha nem is akad mit elejtenie, mindig sok a látni- és néznivalója és mindig van minek örülnie. Egy borjas szarvastehenet sikerül közelre belopnom és kis ideig elnézegetnem. Aztán sokáig elgyönyörködöm egy éjjeli pillében, a hárs-pillének egy tökéletesen szép példányában, amely a cserkészösvényen ül a földön. Szárnyainak virágszerű bársonyos himporával, ékes rajzával és tarka színeinek hamvas összhangjával valóban csodálatos alkotása a természetnek. Bár már nagyon régen — gimnazista tanulókorom óta — nem vagyok lepkegyűjtő, mégis szinte csábító a gondolat, hogy zsákmányul ejtem és hazaviszem. De sajnálom éppen azért életétől megfosztani, mert olyan tökéletes a szépsége, hiszen a természet teremtményei közül éppen a legszebbeknek, legkiválóbbaknak kell, hogy legtöbb joguk legyen az élethez. Nem nyúlok hozzá, otthagynom háborítatlanul az ösvényen és erről a cserkészetemről is üres kézzel térek vissza a kunyhómhoz.

Délután 5 óra felé, hogy ismét cserkelni indulok, zeng az ég és csepereg az eső. Azon a tájon folytatom, ahol reggel abbahagytam, és a véletlen megint rácafol az embernek a világ rendjével szemben támadó érzélgőségére, amikor a cserkészösvényen a reggel megsodált szép pillének délután már csak megtépedesett szárnyait találok. A potrohát napközben megette valami madár vagy cickány, amely bizonyára nem sajnálta elpusztí-

tani a Teremtőnek ezt a remekművét és aligha látott benne egyebet a jóízű falatnál. Hiába, többféle szempontból lehet a világ dolgait nézni és az étvágy bizonyára fontosabb életjelenség a széperzéknél.

Csendes sétálással eltelik a délután. Napnyugta táján a Hosszúrét övezte sarjhajtásos vágásban cserkelek, ahol alkonyat előtt, még teljes világos nappal, egy magányos disznóra bukkanok. A disznó tőlem vagy 40 lépésnyire velem rézsút szembe áll és a bokrok közt, egy kis puszta helyen, a tavasszal ott elvetett tölgy-makkot túrja ki a földből. Magasan vállapon lövöm, mire összerogy, egyet hörögve nyög, néhányat rúg, majd kinyújtózik. Mögötte, a sűrűben, morog és fűj egy másik disznó.

Egy darabig csendesen álldogálva hallgatódzom. A magában rőfögő disznó hangja lassan távolodik. Aztán hozzám ér az erdőőr és együtt nézzük meg a dermedt disznót; kétéves koca, melynek nincsen malaca. Mialatt az erdőőr a faluba megy, hogy szekeret hozzon a disznó elszállítására, folytatom a cserkelést. Már alkonyodik, amikor nem messze a kunyhótól, a lécesben, előttem vagy 50 lépésnyiről egy disznó ugrik meg. A sötét homályban nem vettem idejekorán észre.

Végül a megnövekedett hold elég jó világítását kihasználva, vagy esti 10 óráig — míg csak meg nem jön a szekér — nagyóvatosan, többet állva mint járva, cserkelek a Hosszúrét övezte vágás körül, de nem látok több vadat, csak tengér rajzó szentjánosbogarat.

A csendes, holdfényes éjszakában, a sötétlő erdőben, úgy hat a szentjánosbogarak röpködése, mint valami csodás, ünnepi tűzijáték. Csupa zöldfényű, apró mécs, amely a sötétben egyszerre kigyúlva feltűnik, tétován bolyongva ide-odaszáll, egy darabig fénylik, mint a csillag, majd pislogva elalszik és eltűnik. Akárcsak az egyén élete, amely születik, virul és elmúlik. A tartamban — az idő végtelenségének arányában — nincs különbség.

Az éjszakai halálos csendben a sok halványzöld tűzszikraszerű fénypont nesztelen keringése, ide-oda-mozgása, lebegése szinte kísértetiesen, de ünneplő módon ékesíti az erdő éjjeli sötét képét. És a hangtalan tűzijáték, a zöldfényű apró szikrák nesztelen rajzása folyvást tart. Ha babonás volnék, elgondolhatnám, illetve elképzelhetném, hogy a tőlem több mint negyedszázad leforgása alatt elejtett sokszáz nagyvad szelleme búcsúztat utolsó estéjén ennek az utolsó szabad vadászkirándulásomnak, amelyet még mint független ember, tetszésem szerint, korlátlanul élvezhettem. Ünnepi hangulat vesz rajtam erőt ezen a mesék világába illő, titokzatos, nyári éjszakán. A hold bújkál a felhők mögött, hol kikandikál és rávilágít a vágásra, hol ismét a felhők függönye mögé bújik. Teljes szélcsend van és hallgat az erdő, vagy talán hallgatódzik velem együtt, aki egyhelyben állva, nem mozdulok, csak lesem, hogy mi történik körülöttem. Pedig nem történik semmi, csak a szentjánosbogárkák tartják ünnepi nászukat és a természet rendje szerint gondoskodnak róla, hogy jövőre ilyenkor — és örökre, mindig nyár elején, éjszakánként — megismétlődjék csodás, bűvös játékuk. Nem történik semmi, csak elmerül ismét egy júniusi rövid éjszaka a multba, az örökidő végtelenségébe, a mult soha vissza nem térő gyönyöreinek egyre halványuló emlékei közé... a feledésbe.

INGAGI.

A SVÉD ÁLLATTANI EXPEDICIÓN ÚTJA AFRIKA SZÍVÉBEN.

Írta: Vilmos svéd királyi herceg.

(5. Folytatás.)

NEGYEDIK FEJEZET.

AFRIKA SZÍVE.

Kabále alatt a völgy mélyéből keskeny ösvény kígyózik felfelé. A helység alacsony hegyháton fekszik, amely vízválasztót alkot a kerület több folyója között. Kétoldalt cserjékkel és magas fűvel benőtt, zöld hegyoldalak nyúlnak a magasba. Síma rajzukkal dombok benyomását keltik, pedig a valóságban magas hegyek. Míg az ember maga meg nem kíséri megmászásukat, nem jut tudatára hatalmas méreteiknek. Akinek gyenge a szíve és erőtlen a lába, jobban teszi, ha elkerüli ezt a vidéket, ahol a völgyek olyan magasságban fekszenek, mint Svédországnak 2123 méternyire emelkedő legmagasabb hegye, a Kebnekaise. A ritka levegő ugyan élénkítően hat az emberre, de nagyobb megerőltetés esetén szívdobogást és lélekzési nehézségeket okoz.

Az ösvény sokat kanyarog és fordul a hegyoldalakon felfelé. Tekintetünkkel messzire követhetjük és közben az a gondolatunk támad, hogy könnyű lenne néhány fölöslegesnek látszó kanyarulatától olymódon megszabadulni, hogy valamely közbenfekvő szakadékon vagy magaslaton keresztül vágunk. De Afrikában még gyakrabban megesik, mint másutt, hogy az egyenes út a leghosszabb. A sűrű növényzet fárasztó akadályként fonódik az ember lába köré és a távolról enyhén emelkedőnek látszó lejtő valójában szörnyen meredek sziklafal, amelyet lecsüngő ágak és fű takar. Ha nincsen határozott okunk arra, hogy az ösvényről letérjünk, legokosabban tesszük, ha rajta maradunk.

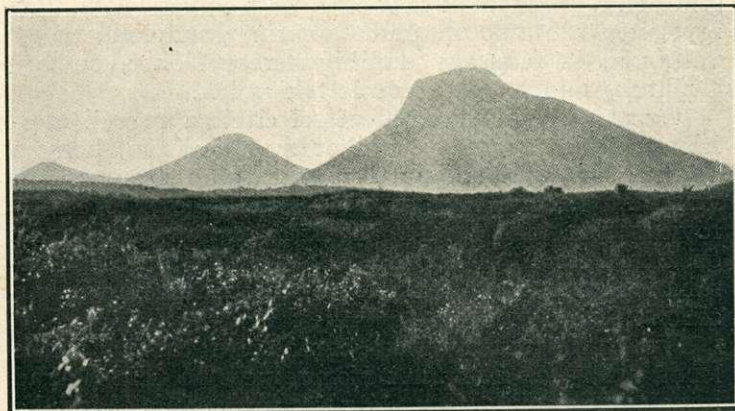
Néhányórás kapaszkodás után felérünk az első hegytarajra és meglepődve tekintünk alá a másik oldalra. Olyan látvány tárul elénk, amely mélyen vésődik az emlékezetbe.

Mélyen alattunk fekszik a zöld hegyoldalak övezte kis Bunyonyi-tó. Mint valami smaragdokkal díszített ezüst ékszer, csillog a felszíne a kerek szigetekkel, amelyek innen, felülről nézve, dombormű módjára emelkednek ki a vízből. Kicsiny, hosszúkás, sötét tárgyak keskeny csíkokat rajzolnak az ezüsten. És a másik oldalon, a szélső hegyeken túl, tekintélyes, kékellő kúp emelkedik a felhők felé: a Muhavura csúcsa. Először tűnik szemünkbe vándorútunk célja és kíváncsian és meglepődve nézzük az óriás hegyet; megnyugtat, hogy ennyire jutottunk és kíváncsiságot kelt bennünk, vajjon milyen élményeket tartogat számunkra a távolban látszó hegy.

Kongónit szólítom, a hegyre mutatok és megértetem vele, hogy valamelyik eljövendő napon mindketten arra a hegyre fogunk felkapaszkodni. Csak a fejét csóválja és bizonyára azt gondolja, hogy megbolondultam. De ha az úr akarja... Ránt egyet a vállán, cigarettára gyújt és a négerek szokott egykedvűségével beletörődik az elkerülhetetlenbe, amelyről azt hiszi, hogy úgy sem változtathat rajta.

Majd megint lefelé tartunk és kis idő multán a tó partján állunk, amelyet sűrűn borít a papirusz-sás.

Itt nagy meglepetés vár ránk. Valóságos honfitársunk, *Elias Arrhenius* parancsnok, aki a belga állam szolgálatába lépett és már régóta a kongói hadseregben szolgál, igazi svéd kézzorítással fogad bennünket. Bár tudtuk, hogy megbízást kapott az expedíciót belga földön vezetni, de mivel más úton indult, sejtelmünk sem volt róla, hogy mikor találkozunk vele. Afrikában nagyon nehéz feladat egyes emberekkel összeköttetésbe jutni, de annál könnyebb egymás mellett észrevétlenül elhaladni. Természetesen nagyon megörültünk a viszontlátásnak és svéd módra kedélyesen elcsevegtünk egy órásckát. Innen kezdve *Arrhenius* egész úton kísérőnk maradt az Albert-tóig. Mind magát, mind a Kongóban szerzett gazdag tapasztalatait rendelkezésünkre bocsátotta és ezzel megbecsülhetetlen szolgálatot tett az expedíciónak. Nagy hálával tartozunk neki azért a készségért, amellyel teherhordók és élelmiszerek beszerzésével és munkánkban való buzgó és érdeklődéssel teli támogatásával mindenütt segített rajtunk. És a tábor-tűz mellett kissé bepillanthattunk a világháború afrikai fejezetébe, viszontagságaiba és szenvedéseibe, veszélyeibe és sérelmeibe. Mert honfitársunk maga is kitüntetéssel vett részt a világháborúban és miként *Weiler* őrnagy,

Az expedíció előtt feltűnik a felhők közé nyúló Muhavura; baloldalt a Mghahinga.

egyike volt az elsőknek a küzdőtéren. Erről most is tanuskodik átlőtt tüdeje és harctéri sok kitüntetése, amelyet mind jogos büszkeséggel visel.

Mára végeztünk a gyaloglással. Ehelyett a kanuk vittek tovább. Az expedíció egyik része egyenesen átvágott a tavon Bufundiba, ellenben *Gyldenstolpe* és magam a tó északi végébe evezünk, hogy ott a partvidéken szitatunga-antilópra (*Limnotragus spekei*) vadásszunk. Ennek kapcsán már itt akarom megemlíteni, hogy ettől kezdve többnyire két külön csapatban jártunk, egyrészt, hogy könnyítsünk azokon a nehézségeken, amelyekkel a nagy kísérőcsapat élemezése jár, másrészt azért, hogy így nagyobb területet átkutathassunk. Ellentétben mai megoszlásunkkal, rendszeren *Gyldenstolpe*, az egyik belga és *Ruddle* vezették a csapat egyik felét, *Olsson*, az egyik kísérő és magam a másikat. *Carr* ahhoz a csapathoz csatlakozott, amelyiknek leginkább válhatott hasznára.

Lényegében tehát a velem járó félcsapat útját fogja az olvasó követni. Ha azonban szüksége mutatkozik, átadom a szót *Gyldenstolpe*-nak, hogy a tudósítás annál teljesebb legyen.

Aranysárga porzókkal ékes, ibolyaszínű tündérrózsák között hangtalanul siklanak előre a kanuk a vizen, amely nyugodtan és álmodozva terül el előttünk. A kanukat egyetlen, kivájt fatörzsből készítik, nagyon szélesek és biztonságosak. A bakiga-férfiak erőteljes evezőcsapásai könnyedén viszik előre. Orra körül a víz taj-

Elias Arrhenius.

tékot ver és reszketve csillog az evezők széles lapátján. Valahol kacsák hápognak és lőtávolon kívül a levegőbe emelkednek, kárókatonák és kígyónyakú madarak buk-
nak a vízbe vagy a parti fákon ülnek és hosszú nyakukat csavargatják. Itt-ott egy-egy vidra csobban a vízben, de nyomban eltűnik, mihelyt észreveszi, hogy üldözik. Hajdan ezek az állatok szinte nyüzsögtek a tavon, minthogy azonban a prém árának emelkedése következtében a vidrákat rendszeresen irtani kezdték, nagyon megcsappant a számuk. Bundájukból a bennszülöttek erszényt készítenek, amelyet nyakukba akasztanak és abba rejtik minden földi kincsüket, a pipát, kevés dohányt és a tetűfésűt. Az erszényt fonalas vidrabundarojtok díszítik, amelyek néha méternyi hosszúak.

Mint a terület több más hegyi tavában, a Bunyonyi-tóban sincsenek halak. Ellenben a belőlük eredő folyók alsó szakaszában nagyon sok a hal. Az utóbbi években ezekbe a vizekbe kísérletképpen bizonyos pisztrángfajt telepítettek, de eddig bármi látható eredmény nélkül.

Partok és szigetek siklanak tova mellettünk. Minden élénkzöld és az egész fölött tiszta napsugárból szőtt fátyol reszket.

A csónak előrésszében ülök és azt a néhány karácsonyi ujságot lapozgatom, amelyet *Arrhenius* hozott magával. Hirtelen szemembe ötlik *Karlfeldt* »Téli orgona« című költeménye. Egyre újból olvasom a csodálatos versszakokat, amelyek egészen elfeledtetik velem, hogy hol vagyok. Az a régi, erőteljes, becsületes hang cseng bennük, amelyet olyan jól ismerek. És pillanatok alatt messze, messze vagyok innen, hallom a fenyvesek zúgását és azt az éneket vélem hallani, amelyet az ember szíve csak otthon érez. Azt a dallamot, amely bennünk hullámszik, amikor fenyőtűkön és csarabon járunk és amely fenyőgyantára és borókára emlékeztet. Felébrednek emlékeim. A honvágy szorítja torkomat. A haza, a haza — de messzire van most innen. Legjobb, ha az ember nem sokat gondol rá. Most csak arról van szó, hogy előrejutni, mindig tovább, előre...

Köszönet néked, *Erik Axel*, ezért a költeményért! Azt hiszem, senki még úgy nem élvezte, mint honfitársad a Bunyonyi-tó szélés tükrén.

Baloldalt nagy, kerek szigetet azzal mutatnak meg nekünk, hogy az a marhavésszel fertőzött barmok veszteglőhelye. Hogy a beteg állatot el kell különíteni, arra a bennszülöttek már rájöttek, mielőtt még egyetlen fehér ember lépett kerületükbe. Még most is rémület fogja el őket mindentől, amit állatorvosnak neveznek. Amikor néhány évvel ezelőtt rendeletet bocsátottak ki, hogy a vésszel fertőzött valamennyi állatot be kell hajtani az állomásra, hogy ott megvizsgáltassék és szükség esetén beoltassék, a feketék mind elrejtették marháikat és inkább maguk vágták le azokat, semhogy valamely varázsló-orvosnak kiszolgáltassák. Vagy pedig csónakba rakták és áteveztek velük a szigetre. Ma azonban ezt az eljárást már elfeledték. A veszteglőhely magányát senki sem zavarja; mindössze néhány összemolott kunyhó emlékeztet a multra.

Délután a kanuk Mukó mellett kötöttek ki a parton. Itt a tó tömlőszerű öbölben végződik, amelynek fokozatos folytatása a hatalmas Ruhuhuma-mocsár. Ez hajdan közvetlenül összefüggött a Bunyonyi-tóval. De a föld emelkedése következtében a mocsár most úgy fekszik a magas hegyipartok közt, mint valami haldokló zöld tó. Az iszap, papirusz, nád és sás alkotta hatalmas felület közepén úgy feketéllik néhány tócsa, mintha ott gonosz szemek villognának. Itt van a hazája a gázló-madaraknak, a mocsárividrának és sok más, többé-kevésbé ellenszenves mocsáriállatnak, amely szívesen húzódik meg az iszapzátonyokon. Itt él a szitatunga-antilóp is, amelynek hosszúak és terpedtek a csülkei, ami lehetővé teszi számára a járást az ingoványos talajon. Főként ennek az állatnak kedvéért látogattunk el ide.

A mocsár teljesen járhatatlan. Az erdővel benőtt, meredek hegyoldalak nagyon megnehezítik a parton az előrehatolást. De a bennszülöttek olyan kisebb tisztásokat tudnak, amelyeken a szitatunga szívesen legel és a vadászt félig benőtt ösvényeken odavezetik. Aztán csendben kell ülni és türelemmel várni, amíg ezek közül az állatok közül egyik-másik kilép a nádasból a tisztásra, hogy lövésünkkel helyben marasztaljuk. Különben örökre eltűnik abban a sokféle zöld lomboszatban, amelybe a mocsár legjobb fekete ismerői sem képesek behatolni.

Néhány napunkba került, míg egy erős bakot lőhetünk. Ezek az állatok épp olyan bizalmatlanok, mint amennyire ritkák és mindig nagyon távol maradtak a parttól. Nagy távolságra lőttünk és sokat hibáztunk. De végre egy öreg bakot szíven talált a golyó és ez helyben maradt. Derékig fűben és iszapban gázolva, sikerült vezetőknek az elejtett vadat megközelíteni és partra hozni; a legközelebbi falu jóllakhatott a húsával, gyűjteményünk pedig egy értékes darabbal gyarapodott.

Mínthogy sátrainkat néhány dombon közvetlenül a tó közelében ütöttük fel, esténként körünkben mindig nagy volt az élénkség. A bennszülöttek ugyanis a gazdag baksis ígéretének hatásaként mindenféle élő és kimúlt

Kanuban a Bunyonyi-tavon.

állatokkal állítottak be hozzánk, szitatunga-borjakkal, patkányokkal, kígyókkal és békákkal, amelyeket napközben fogtak és este csengő ércpénzre akartak beváltani. A konzervátor a napnak ebben a szakában nem szabadt a munkájától.

Egyik délután alkalmam nyílt végignézni, mi módon vadászik az egész falu. Magas domb csúcsáról le a völgybe kilométer hosszú, alacsony hálót feszítettek ki. A vadászok egymástól egyenes távolságban mögötte helyezkedtek el és nagy lomb- és fűkötegek mögé rejtőzködtek. A falu többi embere a csengőkkel ellátott kutyák falkájával alkotta a hajtók sorát, amely a domb körül nyomult előre. Amint a vad — néhány halálra riasztott bóbítás antilóp (*Cephalophus*) — a hálónak ugrott és abba belekeveredett, rögtön előugrott a legközelebbi vadász és lándzsájával leszúrta, mielőtt kiszabadulhatott volna.

A vadászat befejeztével diadalmenetben vonultak a táborba, közben énekelve vagy a magasan fent, más hegyoldalokon lévő barátaikkal és ismerőseikkel beszélgetve. Mert a hegyeken a visszhang megerősíti a hangot és a völgyek mélységei fölött ilyen homéroszi módon társalognak egymással, vagy terjesztik a híreket a területben faluról falura.

A jól végzett munka után a tó északi végéről megint a közepére tértünk vissza, vagyis a tó nyugati oldalán lévő Bufundiba és ott csatlakoztunk csapatunk másik feléhez.

Itt mozgalmas volt az élet, mert éppen ekkor vonult erre *Waldens* kísérőcsapatával és minden bokor szinte nyüzsgött a teherhordóktól. Néhány napig időztünk ott, közben felhasználtam az alkalmat és ellátogattam a tó déli végéhez. Ennek hasonló a formája, mint Mukóé, amennyiben a tónak ez a vége szintén mocsárban foly-

tatódik, csak hogy itt a mocsár kevésbé terjedelmes, mint amilyen a Ruhuhuma.

Bufundiból hazaküldtük keletafrikai fekete katonáinkat, akik most, hogy *Arrhenius* a maga kongóbelijeivel az expedícióhoz csatlakozott, feleslegessé váltak. *Arrhenius* katonái derék, megbízható emberek voltak, akiknek később nagyon hasznát vettük, mert általában jó lövők és ügyes vadászok és sok értékes darabbal gazdagították gyűjteményünket.

Február 4-én útnak indultunk. Végtelenül hosszú és fárasztós kapaszkodás után megint a fennsíkra értünk, ahol az alacsonyabb hegyvidék zöld cserjéit és füveit kurtaszárú bambusznövényzet pótolja. Csúja mellett kiszáradt mocsarat találtunk, amely aranybarna a sástól és benne csoportosan narancsvörös lobéliák nőnek. Ezen a vidéken tanyáznak az úgynevezett hegyielefántok, amelyek, bár kisebb termetűek, de úgy látszik mégsem tekinthetők külön fajnak.

Egésznap fárasztós menetelés után közvetlen alkonyat előtt végre Behungi előtt állottunk.

Itt a világ egyik legnagyobb körképe tárult szemünk elé, amelynek, óriási méreteit tekintve, aligha van mása.

Behungi annak a hegyláncnak szélén fekszik, amely a középfrikai nagy sülyedésnek keleti határsánca. A lesülyedt terület mint valami szörnyen széles és mély árok fogja körül egyebek közt a Tanganyika-, Kivu-, Edvard- és Albert-tavakat. A szegélyező hegyek Rodéziából úgyszólván megszakítás nélkül húzódnak a Bár-el-Gyebel vidékéig. A medencét körülbelül közepén a Birunga-vulkánok tömege zárja el.

Mélyen lábam alatt terül el a termékeny Bufumbira-síkság. Ez úgy fest, mintha valamely óriási zöld tenger háborgás közben hirtelen megkövesült volna és mozdulatlanokká váltak hullámai és kerek tölcseréi. A legtöbbje ezeknek alacsony és tompa, egyesek azonban hegyesek és kúpalakúak, csúcsukon hatalmas mélyedések határozott nyomaival. Madártávlatból látszik a megmunkált földek kockás rajzán néhány kunyhó. Egyes fák sötétlő pontokat alkotnak e nagy zöld tájképen, amelyen át a távol kódében elvesző ösvény Rucsuruba vezet. Odalent az emberek akkoráknak tűnnek, mint a hangyák. De hiszen a lávasíkság 900 méterrel fekszik mélyebben, mint az a magaslat, amelyen állok. Mint három óriási sötétlő piramis emelkedik odaát a magasba a Muhavura, a Mgahinga és a Szabinió, mindhárom egyvonalban. A tűzhányók nagysága hatalmas. A hegytetők körül nehéz felhők lógnak, amelyek mögül csak időnként bukkannak elő a hegycsúcsok. A testvérek között a Muhavura a legszabályosabb, szinte példás a szépsége síma, megszakítatlan felületével. A Szabinió taraja szaggatott, mint valami ragadozónak tépőfoga. A Mgahinga úgy domborodik óriási szomszédai közé szorítva, hogy alakja valami rettenetes nagyságú kenyér benyomását kelti. Még távolabb halványan látszik a Mikéno és mint valami kékes kódalakulat, fehér csúcsával a Karisszimbi, az óriások leg-hatalmasabbika, amelynek magassága kerek 4500 méter. Jobboldalt a leáldozó naptól megvilágítva a Mutanda-tó víztükre fénylik és baloldalt a Cshafi és a Muleró nyugtalan felszíne csillog.

Egészen rabja vagyok a hatalmas látványnak és nem érzem, hogy a szél bőrrömet marja és az esti nyirkosság áthatol a ruhámon. Elfelejttem, hogy magam is

2600 méter magasságban vagyok és hogy a hideg ellen már jó ideje teveszőrrel bélelt esőköpennyel kellene védekezni. Csak amikor a sötétség már minden körvonalat elnyelt, szánom rá magamat arra, hogy visszavonuljak sátramba és tagjaimat meleg fürdővel tegyem hajlékonyvá.

Másnap elsőízben ismerkedünk meg az afrikai törpékkel. Ez a sajátságos emberfaj a művelt világ képzetében sokáig csak mint rege élt. De nyomait már az ókorban megtaláljuk. Már *Ezekiel* említi a gamadeusokat Tirusz falain és képzelőtehetséggel különösen megáldott bizonyos kutatók ezekben akarták látni az első törpéket. *Homerosz*, *Herodotosz* és *Arisztotelesz* is beszélnek alacsonytermetű emberekről, akik résztvettek a harcokban. Az utóbbi két szerző ennek az emberfajnak állítólagos hazája gyanánt a Nílus forrásvidékét jelöli meg. Végül *Szent Agoston* azt a kérdést veti fel, vajjon igaz lehet-e, hogy a pigmeusok, akik nem hosszabbak a rendes ember alkarjánál, valóságos emberek. Ugyanis korábbi évszázadokban a törpéket gyakran összetévesztették a majmokkal. Hogy a régi egyiptomiak erről a népről többet tudtak, azon nem kell csodálkozni, mert valószínű, hogy a pigmeusok hajdanában északabbra is laktak, mint manapság. Sőt Szakkara mellett törpét ábrázoló szobrocskát találtak, amelyet valamelyik fáraó szakácsának, személyi szolgájának, táncosának vagy bolondjának tartanak. De évszázadok hosszú sorának kellett eltelnie, amíg a liliputi nép regéjét borító fátyolt sikerült fellebbenteni. *Herodotosz* apró emberkéit csak 1866-ban fedezte fel újra egy hittérítő és csak *Schweinfurth*, *Stanley*, *Chaillu* és más Afrikautazók hoztak róluk pontosabb híreket.

Ma a törpéknek már sok különböző törzsét ismerjük. Azok, amelyekkel itt először találkoztunk, a batva nevet viselik és főként a Kivutól és a Birunga-vulkánoktól keletre eső nagy erdőségek lakói. Nagyon félénk emberfaj, amely élelmét vadászattal szerzi, ha azonban a vadászat nem sikerül, lopás a kenyeré. Régen gyakran megesett, hogy a batvák törzse rejtett helyen leselkedett és minden arra haladó utazócsapatra mérgezett nyilakkal lődözött, a teherhordókat megölte, vagy úgy megriasztotta, hogy megfutamodtak. Ilyenkor a batvák az eldobált csomagokból mindent eltulajdonítottak, amire szükségük volt. A gonosztevők üldözésére és megbüntetésére gondolni sem lehetett. Eltűnnek az erdőségekben, ahol rendkívül fejlett tájékozóképességükkel ezernyi olyan rejteket találnak, ahová fehér ember sohasem juthat el. Jelenleg azonban túrhetően jól viselkednek, ami nagyrészt *Philipp*s érdeme, akinek türelmes munkával sikerült a törpétörzsszel békés ismeretséget létesítenie. Sőt az egyik törzsfőnök még Kabáléba is bejárt látogatóba *Philipp*s-hez, de mindig csak éjtszaka kereste fel, hogy megjelenése ne okozzon feltűnést. Amikor legutóbb ottjárt, *Philipp*s a mi expedíciónkról beszélt neki és elmondta, hogy nagyon szeretnék a batvakkal találkozni. — Talán, — felelte a törpe — ha sőt hoznak magukkal, mert a só nagyon jó. Mindenesetre követni fogjuk őket és egész idő alatt annyira közelükben leszünk, hogy akár ujjunkkal érinthetjük őket. De látni nem fognak bennünket!

Egész nap kiabálva ígérettük a sőt az erdőben, míg végre vagy hús batva lépett elénk, hogy átvegye a hön óhajtott csemegét.

(Folytatjuk.)

MADARAKRÓL

Rovatvezető: **Vasvári Miklós dr.**
a M. Kir. Madártani Intézet asszisztense.

A HÁZIVERÉB.

Írta: **Szomjas Gusztáv**

A veréb a madárvilág proletárja. Itthon, az emberi lakások közelében, szenvedni végig a telet. Fészket mindenféle gízagból, sok tollal bélelve, a szalma- és nádfedelű épületekbe, a házakra felfuttatott borostyánba, a gömbákác, jegenye- és fenyőfa lombjába, a fecske elrabolt otthonába, a kókutak belsejébe, hézagokba stb. rakja. Ennek folytán már a költésnél is bajba kerül, mert fészket pajkos gyermek, macska, görény, fészekrabló szarka stb. alaposan megdézsmálja. De állandó pusztítója a verébnek a gumipuska, a flóbert s a bagoly is. Mégis nagyon el tud szaporodni, mert évente többször költ és sok a tojása.

Fészkelőhelyén kiállhatatlan lármát okoz hangos csiripelésével, sokat piszkol és mindent megdézsmál. A veréb az első madár, amely a zsendülő cseresznyét megcsipkedti. Az érőfélben lévő búzában is kárt tesz. A búzakazlakat megtépdesi és a kölesben, kenderben fűrödve, okoz a gazdának bosszúságot. A baromfietetõn versenyre kél csirkével, tyúkkal; leveri a cinkét az etetõrõl; betör a magtárba.

Mindez éppen elég ahhoz, hogy maga ellen ellenszenvet keltsen. A felületesen ítélkezők még túlozzák is kártevését. Aki azonban alaposabban vizsgálja a veréb jelentőségét és mérlegre teszi a hasznos voltát is, az előtt világossá válik, hogy ez a káros, kellemetlen madár a rovarok pusztításával igen nagy hasznot hajt. Költés idején kizáróan a mező- és kertgazdaságra káros rovarokat pusztítja. A kertben a hernyók, levéltetvek, ormányos bogarak, a szántóföldön a szöcskék, a lucernát pusztító hernyók, a buzaszípoly, a búzacserébogár, a borsószizsik és a répabogár sorát gyéríti.

Erre nézve hadd soroljak fel néhány észlelést. A házamon felfuttatott borostyánon a verebek százával fészkelnek. Kora reggeltől késő estig úgyszólván szüntelenül hordják fészükbe fiaik etetésére a lucernahernyót, a szöcskét, a kertet károsító almamolyokat stb. Csak ez a verébtársaság az 5—600 csimaszóval, egy hosszú nyári nap folyamán, 12 óra leforgása alatt, soktízezer kártékony rovarot pusztít el, ami hat hónap alatt többmillió bogár elpusztítását jelenti. Hát még az olyan tanyában, ahol sokszáz verébcsalád tanyázik és költ! Az a sokmillió rovar alkotta bogártömeg — ha zavartalanul szaporodna — rettenetes kárt okozna, mert mindent tönkre tenne. A gazda nem permetezheti esetleg többszáz vagy több ezer holdon birtokának egész határát mérges védőszerekkel. Nem győznék a munkát és költséget. Miért irtják hát az ingyenmunkást, a madarat?

Amint a búza kikalászol, az első költésből származó verébfalkák ezrével lepik el a táblákat, mert ilyenkor a szípolyok és búzacserébogarak százezrei rájáratják a kalászatokat. A veréb nekirepül a kalásznak és ezzel leveri a bogarat a földre, ahol felszedi. Ha utazásközben kinéziünk a vonatból, falvak és városok közelében — tehát nem messze a költőhelyektől — láthatjuk a verebeknek ezt a munkáját. Senkinek sem jut eszébe meggyőződni arról, hogy mit mivel az a madárraj.

A borsótermeléssel a talajt javítjuk. A borsó igen fontos emberi és állati táplálék. Sok fehérjét, héja pedig sok foszfor-savas meszet tartalmaz, tehát hús- és csontképző. Jelentős kiviteli cikk. A borsóban a szizsik igen nagy kárt okoz, sőt

a termést értéktelenné teszi. Tavasszal, zsiszikrajzaskor a fecske állandóan a borsótáblák fölött röptében fogja a zsisziket. A veréb ilyenkor csapatosan lepi el a borsótáblákat és a növényen ülő bogarakat összeszedi és elfogyasztja.

Egy ízben egy mamestrafaj-lepke hernyója hetvenholdas lentáblámat lepte el, majd onnan elvándorolva, a dohánytáblámat valósággal tönkretette. A lent kénytelen voltam zölden lekaszálni. A veréb, vetési varjú, kiscébic és gólya úgyszólván az utolsó darabig elpusztította ezt a kártevőt s így legalább a következő évi termelést tette lehetővé.

Ha nem vetünk gátat a kártékony rovarok szaporodásának, ha nem óvjuk a hasznos madarakat, nem tartjuk féken a fészkeszedő vásott gyerekeket, nem pusztítjuk a káros ragadozókat, úgy a mezőgazdaság kiszámíthatatlan károkat szenved. Azért fontos, hogy a gazdák figyelmét rátereljük ezekre a kérdésekre és ezzel a madárvédelem ügyét szolgáljuk.

A természet nagy rendje igen bölcsen van megalkotva. Megvan benne minden állatnak és növénynek a maga jelentősége, rendeltetése. Az ember mégis igen gyakran tudatlanságból erőszakosan avatkozik be olyankor is, amikor jóvá nem tehető hibákat okozhat. A veréb is egyike azoknak a madaraknak, amelyek kárt okoznak, de ez a kártevésük sohasem válik tűrhetatlenné, ellenben hasznos munkájuk pótolhatatlan.

Varjűfészkek elhelyezkedésének törvényszerűsége. Igen sokat jártam annak idején tavasszal a deszki marosparti erdőkben, amikor a vetésivarjak a bakcsókkal (*Nycticorax griseus* L.) és a kékvércsékkel (*Cerchneis vespertinus* L.) egy társaságban költöttek. A bakcsók főképpen a Maros torkolatától számítva az erdőségek elején fészkeltek, míg a varjak és kékvércsek inkább az erdőknek beljebb eső részeiben tanyáztak. A bakcsótelepek és a part közötti erdőrészen azonban nem volt fészkeltelep. Ez a rész ugyanis közvetlenül érintkezett a bokrokkal és ritkábban fűzfákkal benőtt erdőmentes Marosparttal és a szegedi kiránduló közönség is ott fordult meg a legsűrűbben. Érdekes, hogy az ember közelségét ezáltal a bakcsók jobban tűrték, mint a varjak a városban.

A varjútelep igen nagy kiterjedésű volt és már messziről hallatszott a varjak óriási zsvajja, károgása és a vércsek víjgógása. A fészkek a nagy fák legtetején voltak elhelyezve és a nagy kiterjedésű erdőségekben végzett vizsgálataim alapján a következő törvényszerűsége tudtam megállapítani. Varjúfészkek igen sok volt, de eloszlásuk nem volt egyenletes. Igen sok fa fészkelés nélkül maradt, sőt ez a varjak részéről határozott elv is volt. De amelyik fán a varjak fészkeltek, azon mindig több fészkelés volt együtt. Így egy-egy fán kisebb csoportosulások keletkeztek. Két, három, négy fészket számoltam meg egy-egy fán és köztük ugyancsak három-négy fa üres maradt. Ez olyan általános fészkelési elvnek tűnt, hogy méltán felkeltette figyelmemet. Ezt az elvet követik végig az egész erdőségek, hanem nemcsak a magyarországi Marosparton húzódik végig, hanem messzire átnyúlik a határon túl is. A nagy telepeken és társaságban fészkelő varjak között tehát kisebb társaságok, kisebb közületek alakulnak ki — két, három, négy fészkelés egy-egy fán —, amelyeknek lakói összetartanak. Ennek magyarázata az, hogy így a madarak egymás segítségére lehetnek. Ezek az összetartó családok egymás fiataljait táplálják, sőt egyes családfenntartók elhullása esetén dajkáskodnak is. A költések sorsa ily módon tehát biztosítva van, az együvé tartozás érzése jobban kifejlődik és a telepes fészkelés előnyét az egyes családok külön kis társulásai révén jobban kihasználják.

Kolosváry Gábor dr.

A békés kakukfiókák. Mindenki ismeri a kakuknak azt a tulajdonságát, hogy tojását — legtöbbször egyenként, ritkán kettesével is — idegen madarak fészkebe csempészi be. Szándékosan mondom, hogy becsempészi, mert csak ritkábban szokta azt közvetlenül az idegen fészkebe tojni. Már az a körülmény is e tény mellett szól, hogy gyakran találunk kakuktojást olyan szűknyílású odvakba rakott fészkekben, amelyekbe a kakuk maga semmiképpen sem juthatott be. Sőt az is megtörtént, hogy az ilyen oduban a mostohaszülőktől később, — amikor azok második költésükbe kezdtek, — magárahagyott kakukfiókák éhenpusztultak.

Azt már aránylag kevesebben tudják, hogy a kakuknak, kikelése után, úgyszólván első dolga, kidobálni a fészkekből mostohatestvéreit, illetve mostohaszüleinek tojásait.

Az apró kakukporontynak ezt a harcias szokását már mozgófényképfelvétel is megörökítették. Társait, illetve a tojásokat úgy dobja ki a fészkekből, hogy hátrafelé haladva, tölja ki azokat, miközben hátrafelé tartott szárnyecsonkjaival akadályozza meg visszagurulásukat.

De úgylátszik, van békességes kakukfióka is. *R. Peltre* talált St.-Benoit-ban (*L'Oiseau et la Revue Française d'Ornithologie*, Vol. I. 1931, 66—67. oldal) a háborúban épített, de azóta elhanyagolt, valami német barakk gerendázatán olyan ökörszemfészket, amelyben a már jó tollas kakukfióka alatt ott volt a hét ökörszemtojás is. Később a fészek mindenestül leest — bizonyára a természetes kakukgyerek fészkelődése miatt — s az összetört tojásokban már olyan nagyok voltak a kicsi ökörszemek, hogy hamarosan kikeltek volna. A kakuknak ellenben semmi baja sem történt. Ez a mostohagyerek tehát nemcsak hogy nem dobálta ki a fészkekből nevelőszülei tojásait, hanem talán még segített is nekik azokat — persze önkéntelenül — kikeltetni.

A másik ilyen jóindulatú kakukfióka (az idézett cikk szerint) egy örgécic (*Lanius excubitor*) fészkeben kelt ki, mostoha társaival egyetemben. Igazán kalapot kell emelnünk ez esetben nemcsak a tisztességes gyerek, hanem mostohaszülei előtt is, mert azok saját fiúk mellett a szinte telhetetlen kakukfiókat is felnevelték. Erről az idézett folyóirat egy fényképfelvételt is közöl, amely kevéssel a hat fiatal madár kirepülése előtt készült.

Szemere Zoltán.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Állattani szakülések. A Kir. Magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya 1931 április 23-án tartotta 321-ik szakülését a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium III. emeleti előadótermében (VIII., Mária Terézia-tér 8.), *Csiki Ernő*, nemzeti múzeumi állattári igazgató elnöklelte alatt. A szakülés egyetlen tárgya *Huzella Tióadar dr.*: »Közös szervezési elvek az alacsonyrendű és magasabbrendű szervezetek histogenezisében« (vetített és mozgófényképek bemutatásával) című előadása volt, melyben előadó szakaszos felvételekkel készült mozgófényképeken és a megfelelő ezüstözött készítmények bemutatásával a sejtközlekedés, rostképződés és növekedés vonatkozásait, a sejtmozgásnak a Gregarinák és különböző Amoebákéhoz hasonló különböző típusait szemlélteti, végül szövettanyai kísérleteiből az organizáció általános problémájára vonta le következtetéseit. Az előadáshoz *bárvó Fejérváry Géza Gyula dr.* szolt hozzá.

A Társulat állattani szakosztálya 1931 május 1-én tartotta 322-edik szakülését a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának üléstermében (VIII., Baross-utca 13), *Csiki Ernő* nemzeti múzeumi állattári igazgató elnöklelte alatt. A szakülés folyamán *Szilády Zoltán dr.* a bolgárföld háziállatait ismertette, különösen a riska marha ottani példányain megfigyelt számos atavisztikus színváltozatot, amelyek az összehasonlítottól a mai fehér alakig minden átmenetet megadnak. Utána *Gaal István dr.* egy harmadkori ősrorszarvúnak teljesen ép alsó állkapcsát mutatta be, amely a közelmúltban Rákoskeresztúron újabb kavicsbánya nyitása alkalmával a közép-, esetleg a felsőpliocén úgynevezett masztodonos kavicsából került napfényre. Előadó szerint minden valószínűség szerint a *Coelodonta etruscus Falc.* nevű ősrinocerosz állkapcsáról van szó. Az ősmaradvány jó megtartása folytán minden eddigi hasonló leletet felülmúl és némi kiegészítéssel valószínűleg látványos darabja lesz a múzeumnak. Ezután *Lelkes Zoltán dr.* azokról a vizsgálatairól számolt be, amelyek folyamán borjúembriókban a *Langerhans-féle* szigetek fejlődését kísérte figyelemmel. Végül *Zimmermann Agoston dr.* a ló processus urethralis fölött és alatt kétoldalt található öblöket ismertette a ló makkjának saját szerű szerkezetével kapcsolatban. Az előadást állandósított készítmények és fényképek bemutatása kísérte. A szakülést barátságos összefogétel követte a *Posch-féle* vendéglőben.

Szalay László dr.

Cserebogárszír, vándorsáskaszír. Az összegyűjtött cserebogarat vízben kifőzzük. A víz tetején sűrű, kenőcszerű zsíradék gyűl össze; ez kocsikenőcsnek igen megfelelő, jól ég és szappan is főzhető belőle. A szárított cserebogár zsírtartalma 10,5%. *Hedicke* szerint Franciaországban és Magyarországon a cserebogárszirt több helyen felhasználják. Aki többet tud erről a dologról, írja meg »A Természet« szerkesztőségnek.

Kivonatolással a megszáritott vándorsáskából (*Locusta aegyptiaca* L.) is nyerhető egy »caloptine«-nek nevezett zsiradék. 1000 kg száritott sáskából 160—180 kg zsirt lehet nyerni, amelyből 300 kg szappan főzhető. A szappan fehér, kemény és jól habzik. A vándorsáskaszír (olaj) állítólag repülőgépmotorjának kenésére is igen megfelelő.

Éhik.

A mezeigörény életmódjáról. A mezeigörény (*Mustela eversmanni* Less.) Serebrennikov szerint néhány évvel ezelőtt a Kirgiz-pusztán még igen gyakori volt, újabban azonban — a folytonos üldözés következtében — száma nagyon megfogyott. A mezeigörény Oroszországban a rőt-ürge (*Citellus rufescens* Keys. et Blas.) telepeinek közelében él és földalatti lakása — kotorékja — is a rőt-ürge lakásához nagyon hasonló. Főképen ürgevel táplálkozik, amelyet éjjel fog meg lyukában s így annak legádázabb ellensége. Mint igazi éjjeli állat, nappal csak elvétve látható. (Zeitschr. f. Säugetierkunde, Vol. 5, 1930.)

A mezeigörény hazánkban is előfordul, csakhogy, mint évekkkel ezelőtt kimutattam, nálunk egy földrajzi változata, a magyar mezeigörény (*M. e. hungarica* Éhik) él. A nép ezt az állatot helyenként molnárgörény néven ismeri; népies nevét — nagyon találóan — világosszínű bundája után nyerte. Nagyon érdekes, hogy ez az állat Oroszországban éppen úgy él, mint hazánkban. Életmódját *Vásárhelyi István* tanulmányozta behatóbban s szerinte nálunk főképen erdeigérrel — amely a mezőn is igen gyakori — táplálkozik. Nagyon érdekesek azonban *Kwaysser Viktor* okl. gazda, uradalmi intéző megfigyelései is, aki egyik levelében erre vonatkozóan a következőket írja: »Tapasztalatom szerint a mezeigörény kizárólag éjjeli állat. Nappal sohasem láttam. Vidékünkön — Zemplén megyében — időnként gyakorinak mondható; főképen egerjárásos években van sok belőle. Kotorékját nemcsak a szabad mezőn, de emberi lakások közelében, a szériuskertben, sőt egyszer a jégverem agyagos oldalában is megtaláltam. Ugyanabban a szériuskertben tyúkok is éjszakáztak, de sohasem bántott közülök egyet sem. Vadászat közben tapasztaltam, hogy a nyúlírás hangjára sem hederít. Tápláléka főképen egér, hörcsög, ürge, patkány és rovar. A megvizsgált mezeigörény-gyomrokban is csak egér-, hörcsög- és nagyon sok rovarmaradványt találtam. Egy alkalommal egy öreg hímét három-négy hétig tartottam fogságban. Hiába adtam neki tojást, eleven vagy lőtt verebet, sohasem nyúlt hozzá. Az egeret, ürget, hörcsögöt azonban a legnagyobb étvágygal fogyasztotta el, sőt egy idő múlva az eleven patkányokat szemünk láttára végezte ki. A patkányt részére csapóládában fogattam. A görényt egy rácsos ládában tartottam, ahonnan figyelemmel kísérhette környezetét. Mindkét ládát egy üres helyiségbe vittük és azokat egymással szembeállítva, mindkettőnek ajtaját egyszerre nyitottam ki. A patkány, mihelyt a görényt észrevette, éktelen sivításba fogott; a görény azonnal hajszolni kezdte, végtelen ügyes néhány mozdulattal maga alá gyűrte s agyvelejét kiharapta. Nagy és erős patkánnyal a harc nem folyt le ilyen simán. Ilyenkor a két állatból egy gomolyag lett, amelyet úgy gurult ide-oda, mint valami nagy labda, mindaddig, amíg a sohasem tágító görénynek sikerült a patkány agyvelejét kiharapni. Görényem annyira megtanulta ezt a mesterséget, hogy amint a patkányfogóládát megpillantotta, máris türelmetlenkedni kezdett s alig várta, hogy a fogóláda csapóajtóját kinyissuk. Ezt a görény-patkány-harcot néha nyolcan-tízen is végignéztük; jelenlétünk a görényt egy csöppet sem zavarta.

A derék állatot fiatal tacsokóim idomítására is használtam. Rájöttem arra, hogy kölyöktacsokóim földalatti munkájához legjobb tanítómester a görény, mert szívós, bátor, harapós, de a kölyökkutyára mégsem veszedelmes. Végül is ez okozta vesztét, mert a műkotorékban már kitanult tacsó áldozata lett.

Éhik.

CERVA KÁROLY †

Május 14-én kísértük *Cerva Károlyt*, az állat- és növénykert felügyelőjét utolsó útján a Kerepesi-temetőbe. Sokan voltunk, akik mély gyászsal a szívünkben álltunk koporsója körül, mert igen sokan voltak, akik *Cerva Károlyt* szerették, becsülték. Olyan is volt egész lénye és egyénisége, hogy csak szeretni és becsülni lehetett. Értékes tisztviselője volt a fővárosnak, készséges, hűséges munkatársa főnökének, megbízható jóbarátja kartársainak és szelídlelkű, megértő és elnéző

főnöke mindazoknak, akiknek feljebbvalója volt. Melegen érző, jóságos szívének szeretetéből pedig mindenkinek kijutott. De nemcsak embertársainak jutott ki ebből a szeretetből, amelynek annyira bővében volt, hanem a gondozására bízott állatokat is részesítette benne, amelyek ezt érezték, tudták és szinte megható

CERVA KÁROLY †

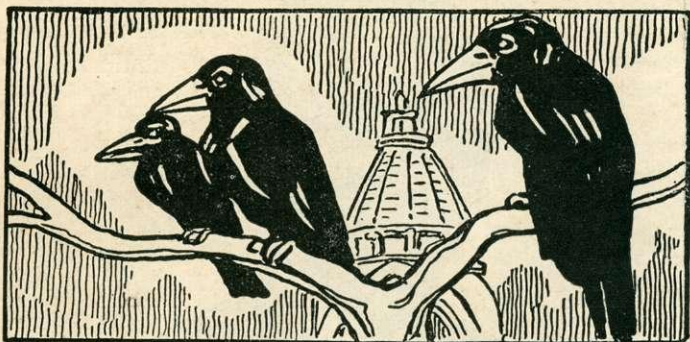
módon viszonzották. *Cerva Károly* csaknem túlozott azzal a féltő gondossággal, amellyel a fogságra ítélt állatok jóléte és egészsége fölött őrködött és azok sorsán enyhíteni igyekezett. Lelkes állatbarát volt a javából, kitűnő megfigyelője és ismerője az állatvilágnak és eme tulajdonságai alapján kiválóan töltötte be hivatását.

Cerva Károly 1880 július 15-én született, 1912 május 16-án lépett a székesfőváros szolgálatába és 1931 május 12-én elhunyt. Rövid ötven esztendő volt és négy nap híján tizenkilenc évig volt tisztviselője az állat- és növénykertnek. Az intézménynél kezdetben mint preparátor és jegyellenőr működött, majd 1919 október 31-én állatkerti tisztté választották meg és ugyanakkor felügyelői munkakört kapott. Aztán 1924 március 29-én főtisztté és végül, 1930 február 1-én, felügyelővé lépett elő.

Cerva Károly túlfiatalon dűlt ki az élők sorából és halála súlyos veszteséget jelent az állatkertnek, mert elhunytával olyan úr támadt, amelyet méltó módon betölteni nem lesz könnyű feladat. Emlékét szeretetteljes kegyelettel őrizi

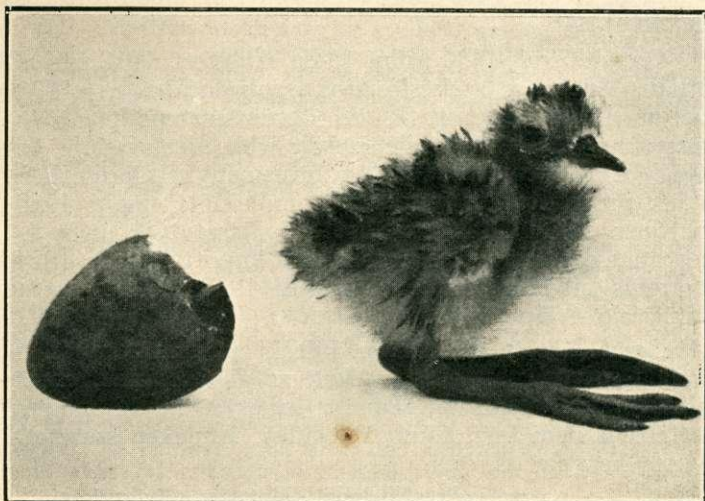
a székesfővárosi állat- és növénykert
tisztviselői kara és minden alkalmazottja.

MI. UJSÁG AZ. ÁLLAT- KERTBEN?

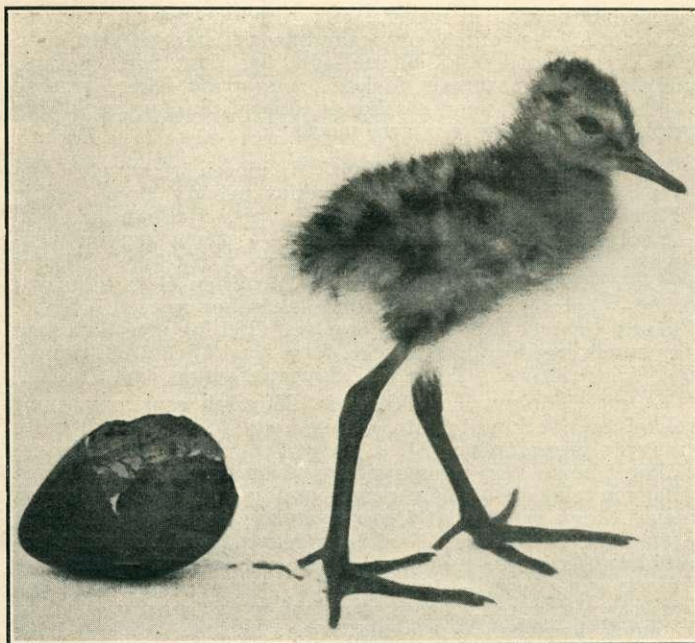

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Madárosztályunkon a kisebb gázlómadarak állományának kiegészítése céljából apró madárfiókákat nevelünk. A szabad mocsárvidéken, a madarak természetes fészkelőhelyén összegyűjtött tojásokat keltetőgéppel, mesterséges módon keltetjük ki és a tojásokból kibújt apróságokat nagy gondnal és fáradtsággal ápoljuk addig, amíg megnőnek. A kikelt fiókák közül a nagypóling (*Numenius arquatus*) és a nagygodda (*Limosa aegocephala*) képei néhánynapos korukban mutatják be a cseméteket, amelyeknek felnevelése nem olyan egyszerű dolog, mint azoké a madaraké, amelyek, ha éhesek, tátott csőrrel várják az eleséget, amelyet fáradhatatlan szüleik nagy szorgalommal hordanak a fészekbe. A fejlődő kis gázlómadarak a szabad természetben a fűszálakról szedik le az apró rovarokat, vagy a mocsár szélén a puha földet kutatják át, gilisztákat, férgeket keresgélve. Ezt a fogságban nem tehetik meg s ezért a természetes táplálékot vitaminban, mészből gazdag és megfelelő tápértékű eleséggel kell pótolni; az anyjuk melegét pedig villamos melegítővel pótoljuk. Sok gondot okoz a nevelőkalitkában használt alom megválasztása is, mert a fiatal madárkák érzékeny, gyenge lábaeszkája csak a ruganyos, puha talajon marad ép és egészséges. Kis madaraink szépen fejlődnek és rövidesen odakerülnek idősebb társaik közé, a madárház, végében lévő üvegfalú nagy belső röpdébe. Szombath.

Nagypóling félnapos korában (a természetes nagyság fele). Hölzel felvétele.

Nagygodda két napos korában (a természetes nagyság fele). Hölzel felvétele.

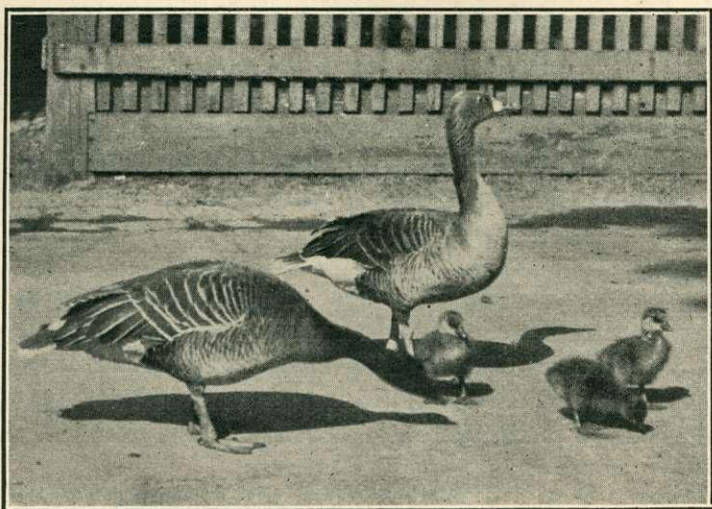
Dajkaságban nevelt mezeinyúlfiókáink. Takarmánytermelő telepünkön néhány hete kaszálás alkalmával hat darab egészen fiatal, szopós, mezeinyulat találtunk. A gyámoltalan apróságokat hazahoztuk és dajkaságba adtuk szoptató házi-nyúl-anyáinkhoz. A kis nyulak közül már három hét óta négy darab életben van. A kis mezeinyulak élénkek, vidámak, jó étvágyuk van és ennek megfelelően szemlátomást fejlődnek.

Látszólag nem is olyan nagy dolog ez a dajkaságban való felnevelés! Azonban a mezeinyúlfiókák nagyon kényesek és a fogságot csak megnőtt példányok bírják, ezek is csak ideig-óráig. Már maga az az eljárásunk, hogy az egyik házi-nyúlanya túlszaporulatát szoptatás végett a másiknak kevesebb számú fiókája mellé tesszük, sem szokott mindig eredménnyel járni, mert nem minden nyúlanya fogadja el az idegen kicsinyeket. Ha már most azt is nézzük, hogy az üreginyúttól származó házi-nyúlfaj és a mezeinyúlfaj között milyen nagy alaki és élettani különbségek vannak, annál figyelemreméltóbbnak találjuk a mezeinyúl fiainak ilyen felnevelését.

Az üreginyúl (*Oryctolagus cuniculus* L.) főleg abban különbözik a mezeinyúttól (*Lepus timidus* Schreb.), hogy fiókái csukott szemmel és szőrtelesen jönnek a világra, a mezeinyúléi nyitott szemmel és szőrösen születnek; előbbinek vemhességi ideje 30 nap, utóbbié 35 nap. Az üreginyúl nagy buzgalommal és földalatti járatokat és miután ezeket saját szőrével jól kibélelte, megszüli bennük fiókáit; a mezeinyúl nem ás lyukat, hanem a csupasz földre fiadzik és nem épít szőréből fészket. Mindezen kívül még számos — kevésbé szembeötlő — különbség van a két faj között.

Érthető tehát, hogy ha a mezeinyúlfiókákat ilyen faji eltérések dacára is sikerült dajkaságba adni, érdeklődéssel figyeljük a kisa mostohák további fejlődését. Anghi.

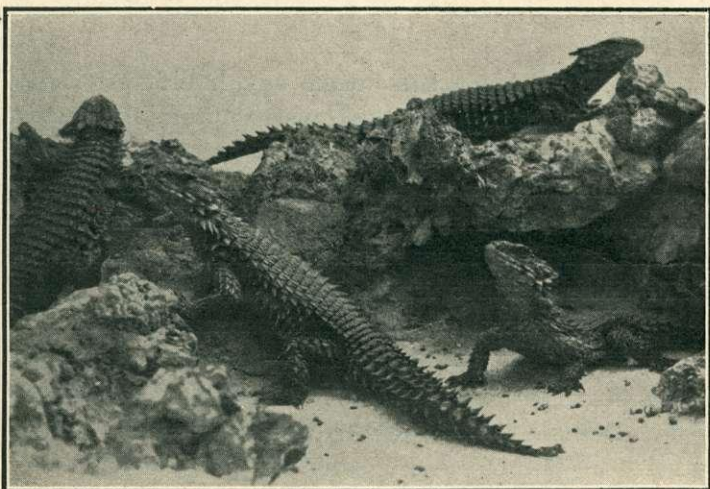
Érdekes családi élet színhelye most az állatkerti nagy tó. A mozgóképszínház mellett levő vízesés szikláján, egy kis bokor tövében költötte ki tojásait egy nyárilúd (*Anser ferus*) és ott tartózkodott mellette életpárja, egy gegelűd-gúnár (*Anser neglectus*) is. A fészektől nem messze egy indiai-csikoslúd (*Anser indicus*) kísérté figyelemmel a fészkelő párt, tőle valamivel távolabb pedig egy lilik (*Anser albifrons*) örködött. A fészkekben hat darab tojás volt. Ebből május 13-án kikelt három. A másik három tojásról még két napig ültek, aztán a fészket a három tojással otthagyták és a kikelt apróságokat levezették a nagy tóra. A nagy esemény a tavon tartózkodó többi vadlúd között nagy feltűnést keltett és izgalmat okozott. Az egész vadlúdállomány éktelen lármát csapott. Mindnyáján részt akartak venni a kis libák nevelésében. Ezt a nagy buzgalmat a szülők természetesen nem fogadták szívesen és a kis libák körül hamarosan olyan parázs verekedés támadt, hogy ezek érdekében szét kellett oszlatni a társaságot. Most a kis család már nyugodtan sétál a tóparton és a kis libák vígan legelésznek a harmatos fűben. A négy lúd még mindig összetart, bár a gegelűd-gúnár néha meg-megtépázza a két másikat. A lilik óvatosan kitér a támadás elől és csak néhány lépésnyi

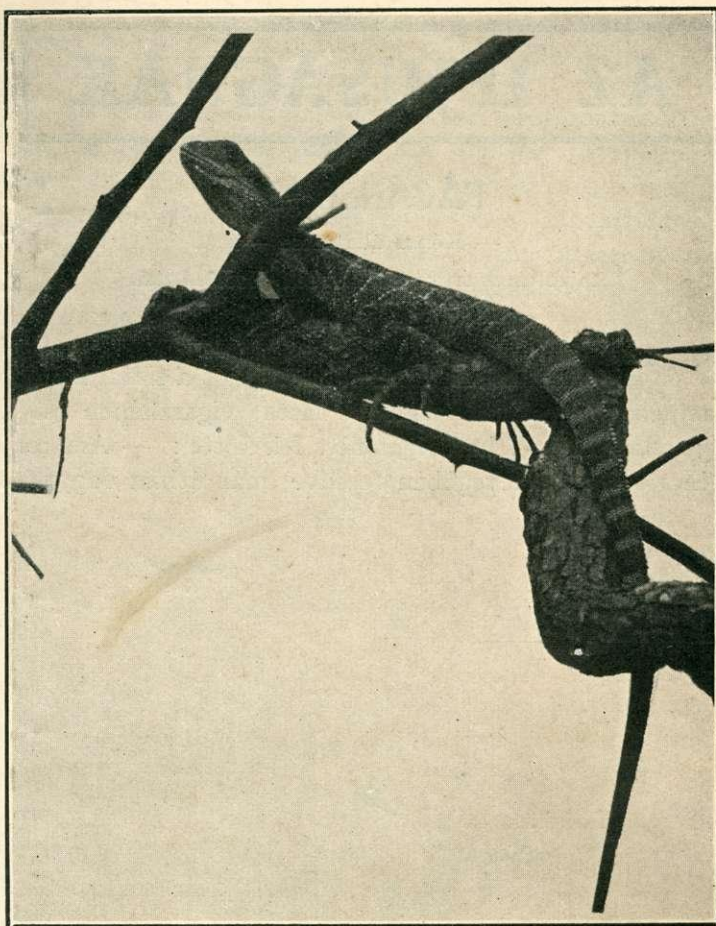
Vadlibacsalád az állatkertben. Hölzel felvétele.

távolságból figyelni őket. Az indiai-csikoslúd békés megadással tűri a csipéseket és a kis libák iránti szeretete olyan nagy, hogy még olyankor sem távozik mellőlük, amikor a gegelűd-gúnár csomószerűen tépi a tollát. Éjjelre a kis libákat szüleikkel együtt elkerített helyre tereljük, ahonnan a másik két gúnárt a békesség megóvása céljából kirekesztjük. Ezek reggelig ott ülnek a kerítés mellett és öröködnék. Nagyon kedves látvány a tavon uszkáló, vagy a fűben legelésző, vegyes libacsalád. Évek óta ez az első eset, hogy vadludak az állatkertben költöttek. A kis libák érdekességét nagyon emeli egyrészt az, hogy a ritka gegelűd ivadéka, másrészt az a körülmény is, hogy egy szokatlan keresztezésből származnak. Megemlíttük még, hogy egy vetésilúd (*Anser jabalis*) dajkaságot vállalt és egy tőkésrécének csemetéit vezetgeti ezeknek anyjával együtt. Szombath.

Újabb állatokkal gyarapodott a csúszómászók osztályának állománya. Négy darab nagy-tobzosgyík (*Zonurus giganteus*) érkezett Dél-Afrikából. A tobzosgyík egész teste erős, hegyes tüskékkel van borítva, úgyhogy védekezés közben egy-egy farkcsapással fájdalmas sebet tud ejteni. Békéstermészetű állat, férgekkel, rovarokkal táplálkozik és a kisebb gyíkokat is megfogja. Állatkertünkben nyolc éve nem volt látható. Újdonság a két víziagáma is (*Physignathus lesueurii*), amelyet most sikerült első ízben beszerezni. Hazája Ausztrália, ahol a meleg vidékek mocsarai, tavai közelében a fákon él. A legtöbb agáma a sivatagos, száraz területek lakója, csak a víziagáma tartózkodik víz közelében. Ha üldözik a vízbe menekül, alábukik és ott marad, amíg a veszély elmúlik. Tápláléka különféle rovarokból, csigákból és kisebb gyíkokból áll. Feltűnő a hím élénk vörösrőzsinű melle. A víziagámának érdekes tulajdonsága, hogy a farkára támaszkodva, hátsó lábán is elég gyorsan tud tovaladni, miközben a törzsét majdnem függőlegesen tartja. Ilyen állásban a rég kihalt ősgyíkokra emlékeztet. Szombath.

Nagy-tobzosgyíkok az állatkerti terrariumban. Hölzel felvétele.

Vízi-agáma. Hölzel felvétele.

A zebu és zebrák összeszoktatása. Ismeretes, hogy a múzeumok állattani osztályának emlősgyűjteményében a kítőmött állatokat jobbra egyenként és többnyire szűk szekrényekben helyezik el. Úgy látszik, hogy a régi zoológiai iskola a kítőmött állatoknak ugyan megfelelő, de a mennél több mozgási lehetőséget kívánó élő állatoknak semmiesetre sem alkalmas ezt az elhelyezési módszert annakidején az állatkerti állatokra is alkalmazta. Ma azonban már szakítottunk ezzel a múzeumutánnal és igyekszünk az állatkertben a lehetőség szerint tágas kifutókat létesíteni, valamint attól sem szabad elzárkóznunk, hogy különböző fajokat közös kifutókban tartsunk. A tágas kifutók létesítése szűkre szabott állatkertünkben nem könnyű feladat. De első pillanatra talán annak a tervnek megvalósítása is nehéznek látszik, hogy különböző fajok kerüljenek együvé. Pedig az afrikai pusztákon számtalan példáját láthatjuk az állatok együttélésének. Így például a gnúk, zebrák, struccok és antilopok jól megférnek egymás mellett. Állatkertünk igazgatósága is elhatározta, hogy az idővel sorjában létesítendő tágas nagy kifutókban együtt fogja tartani azokat az állatfajokat, amelyek a szabadban is jól megférnek egymás mellett, amint arról »A Természet« egy korábbi számában már hírt is adtunk.

Természetes, hogy az állatok összeszoktatása még így is óvatosságot kíván, mert hiszen a fogságban tartott vadállatoknak a szabadban élőkkel szemben sok olyan tulajdonságuk van, amely esetleg lehetetlenné teszi az ilyen irányú legjobb igyekezetet is.

Próbaképpen egyelőre — amíg a nagy »afrikai kifutó« elkészül — megpróbáltuk zebráinkat a zebuval összeszoktatni. Tudni kell, hogy zebuunk öreg, házsártos, társaságkerülő, vén bika, mely csak gondos ápolójával szemben viselkedik némi barátságos érzülettel, másrészt pedig zebrakancánk jelenleg egy szép kis csikót dédelget és félt minden hozzáközeledő élőlénytől.

Az összeszoktatás ennek ellenére várakozáson felül simán és gyorsan megtörtént és így az egyhelyre került állatok lát-szólag meglepedéssel és nyugalommal vették tudomásul egymás »kellemes« társaságát. Erről a kísérletünkről — annak érdekessége miatt — a Magyar Filmiroda is készített felvételeket, amelyek június hó folyamán lesznek láthatók a fővárosi mozgó-fényképszínházakban.

Anghi.

AZ IFJÚSÁGNAK

FÁCÁNSORS.

— Képes állatmese —

Rajzolta és írta: **Báró Schell József Antal.**

(Folytatás.)

6. kép: Amikor a tapasztalt öreg jós a fiatal kakas szemében felcsillanó reményt látta, vigaszképen még egy menekülési lehetőséget tárt fel előtte: — Amikor nincs szél és a levegőben repülve, már útban vagytok

fajtaát egyre hevesebb mozdulatok, majd hangos kifakadások jellemzik.

— De azért ezekben az ügyetlen hóhérokban sem lehet bízni, mert lövéseik néha mégis csak elkapják az egyes fácánt. Az ilyen áldozat többnyire szárnya-szegetten, élve vergődik le a földre, vagy kis tollfelhőt hagy maga mögött és imbolyogva repül tovább. A sebesültek sorsa a legborzasztóbb, mert amikor nagybetegen a földre érnek, legtöbbször kutyák, rókák és egyéb ellenségeink biztos martalékai lesznek. Tehát a menekülésnek ez a módja nagy kockázattal jár, mert ha nem sikerül, keserves kínlódást és végül mégis csak pusztulást okozhat.

*

6. kép.

a puskásvonal felé, még mindig marad valami lehetőség a menekülésre. Ez azonban sokkal bizonytalanabb a szél segítségénél és csak az egyik-másik irány betartása mellett mentheti meg életünket.

— Ez a kiszámíthatatlan és bizonyára akaratlan segítő- és mentőkörülmény a rossz puskás. Ennél ugyanúgy dörög a lángoló veszedelem, de ha nyugodtan figyeltek, meglátjátok, hogy ennél nem minden durranásra következik a halál. Sőt, van úgy, hogy a nagy ropogások ellenére közületek igen sokan menekülnek meg. Alapjában véve azonban ezek az akaratlan életmentők is rosszakaratók, mert nyilvánvaló, hogy mennél több fácán menekül el mellőlük, annál nagyobb haragra gerjednek. Ezt a kevésbé veszedelmes puskás-

7. kép: — Ha a sors mégis úgy határozott, hogy a nagyvadászat napján el kell pusztulnotok, akkor csak azt kívánhatom nektek, hogy híres, jó puskás kezétől érjen benneteket a halál. Ez az emberfajta egészen másképp öli a fácánt, mint az átlagos puskás. Szinte azt mondhatnám, hogy szeretettel szedi le a magasból a fák koronái fölött úszó kakast.

Az öreg most elgondolkozik, szeme elrévedez a messzeségbe; egyik szárnyát — mintha az erejét próbálná — kinyújtja, majd újra visszahúzza és mintha csak saját magának beszélne, halkabban folytatja: — Idén ősszel ismét ki fogom kerülni a puskásokat, de úgy érzem, hogy jövőre megöregszem; akkor pedig a tavasz nekem már csak szép emlékekről fog mesélni;

lassanként elfogy a kedvem örökké figyelni, fölényeskedni. Ha az öreg kakasnak elfogy az önérzete, megszűnik az élete, akkor el kell innen mennem, mielőtt méltatlan viselkedéssel szégyenére válnék fajtámnak és rangomnak. A meleg nyári naptól búcsúzva és csendesen készülődve az utolsó nagy repülésemre, fogom várni az őszt és a nagyvadászat napját. Közben gyakran fog eszembe jutni egy bizonyos zöldkalapos puskás, aki legszebben lövi a magasban repülő fácánt...

Az öreg kakas hirtelen kiegyenesedik és rideggé válik szemének nézése. Mintha bosszankodna, hogy

értse és a tapasztalatlanok javára magának megjegyze, csak a fiatal kis kakas.

Az pedig hiába hallgatta olyan áhítoosan ezt a komor jövődölést, hiába volt ez reá olyan nagy hatással, még túlfiatal volt ahhoz, hogy az öreg beszédjét teljes súlyában megértse és a még tapasztalatlan nemzedék számára hasznosítsa. Mint ahogyan az fiatal korához illett, akkora volt meghatottsága, hogy az a már jelentkező gondolkodását is elnyomta és egész kis lénye csak eltelt azzal a boldogító tudattal, hogy őt — igenis őt, a háromhónapos csirkét —

7. kép.

elárulta nagy titkát, hogy bizalmasává tette fiatal, éretlen kis rokonát. Pedig az csak mélyen megilletődve gondolkodik az elhangzott beszéden.

A délelőtti nap már forrón, perzselve süt a hűvös sűrűségek felé vonuló fácán-népségre. Az öreg erre ráeszmél és közönyösséget színelve, ellépked az erdő felé. Kis bámulója pedig elvész a magas fűben.

*

8. kép: Az élettapasztalatoktól terhes, súlyos szavak, az ösztönös megfigyelésen alapuló bölcs jóslat elhangzott és — ahogyan az a legértékesebb beszéddel is annyiszor megesisik — nyomtalanul elveszett... szétfoszlott a reggeli szellőben! Nem volt más, aki hallgassa, meg-

fajtájának leghatalmasabb tagja kitüntette megszólításával, sőt bizalmával is! Ezután magát valahogyan többnek érezte kortársainál, sőt talán már nem is volt többé igazi pajtásuk.

*

A jóslat pedig bevált: Rávirradt a fácánokra — szélcsendben, jó puskásokkal — a nagyvadászat napja!

A lealkonyodó nap pirosra festi az erdő nyugati szélét szegélyező fák törzseit. Csend borul az erdőre, amely még egy órával ezelőtt szünet nélkül visszhangzott a puskaropogástól és a hajtók csörtetésétől.

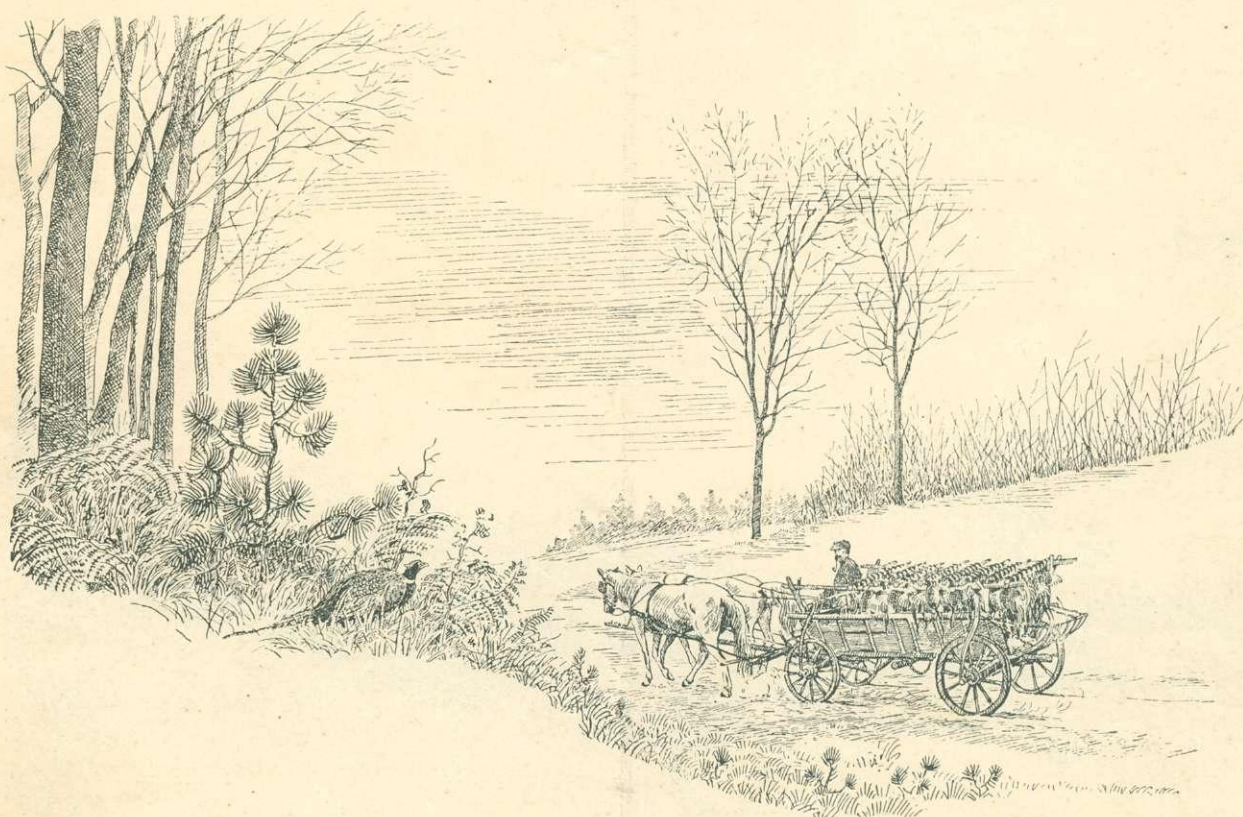
Nyekeregve dökög az erdei dűlőúton az utolsó vadaskocsi. Fáradtan húzzák a lovak s a bakon álmosan

pipázgat a kocsis. El-elgondolkozik azon, hogy »ma, bizony, jó vadászat volt.«

Egy öreg kakas észreveszi a közeledő szekeret. nyugodtan meglapul az útszéli bokor tövében, mintha csak tudná, hogy az ránézve nem veszélyes. Közvetlen közel halad el mellette a szekér, de a kocsis tekintete véletlenül a fűben rejtőző, fénylő tollazatú, tarka madárra esik. Az ostorral feléje legyint és odaszól: — Hát te megmenekültél?

Mérgesen lármázva pattan fel helyéről az öreg kakas, rekedten szól, amint zajosan átrepben a közeli bokron, amely mögött mindjárt leszáll, mintha csak jelezni akarná megvetését a zavargóval szemben. Azután — amint befelé lépked az erdőbe — meg-

ösvény, mint valami titokzatos folyosó. Ennek vége egyszerre elsötétedik; csendesen ballagva közeledik a vadór! Nemcsak kötelessége szólította ki erre a portyázó útra. Más érzések is hajtják. Ez a nap hivatalosan örömet jelentett számára, mert a vadászat igen jól sikerült. Meg is dicsérték, amikor megolvasták az eredményt. Százhuszonhét kakással több, mint tavaly ilyenkor! De a szíve gyászol, mert hiszen ő nevelte, ő gondozta, sőt később fáradhatatlanul ő védelmezte a sok szép madarat. Néhány hetyke fiatal kakast személyesen jól ismert és mindig ugyanazon a helyen figyelt meg egy különös viselkedésű, ravasz öreget. Félte őrzött sok védencéből vajjon melyik maradt életben? Csak nem lőtték agyon valamennyi kedves kis ismerősét?

8. kép.

megáll, mintha visszanézne a vadaskocsi rúdjaian lógó, élettelen, fiatal társaira. Mintha búcsúzkodna tőlük?

*

9. kép: Sötét éjszaka borul az erdőre és annak zaklatott vadjára. Csendben mult el az alkony, elmaradt az aludni térő fácánkakasok lármás repdesése, szárny-csapkodása, rikácsolása. Csak elvétve jelentkezett egy-kettő, ami a szokatlan némaságot valahogyan még gyászosabbá tette.

Keleten kél a telihold, amely gyorsan úszik a csillagos égbolton felfelé. Még csak este 6 óra van, de a holdfényes erdő már teljesen éjszakai képet nyújt.

Úgy világít a sűrű fiatal erdőn átvezető keskeny

Elszorul a szíve, amikor arra gondol, hogy védencei, amelyekre félesztendő szorgos munkáját, sőt — ami még ennél is több — egész szeretetét áldozta, már nem élnek! — És holnap már viszik őket a vasútra, aztán elszállítják messzire, talán Bécsbe. Azt mondta a főintéző úr, hogy ott magasabb áron kelnek el!

Szinte gyermeki vágy fogja el, hogy még most, éjjel, láthasson legalább néhány élve pihenő madarat. Csendesen lopózik a szálásabb akácos felé, amelyben néhány fenyő is van. Vágya teljesül! A teliholdtól megvilágított égbolttal szemben az akácfákon tisztán feketélik egy, kettő, három fácán körvonala. Egy kakas is van köztük!

Mintha még nem nyugodtak volna meg egészen! Úgy rémlik, hogy nyakukat nyujtogatják, szemük pedig mintha nyitva volna. Talán még mindig veszélyt sejtenek? Hej, de szeretné őket megnyugtatni: — Aludjatok békességben! Egy évi gondtalanságért felelek! — Éles szemével a fenyőfákon ülő tyúkok csoportját is meglátja.

vadorzóra cserkészik. De most, amint a fenyő csoport sötét árnyékában lépked, kivételesen mégis megroppan lába alatt valami száraz gally. Ha tudná, hogy erre a zajra az életben maradt öreg kakas a fa tetejéről lepislog rá, hogy azután még nyugodtabban folytassa alvását, bizonyára még jobb kedvvel térne haza szerény otthonába.

*

9. kép.

Most már mehet is haza! Az erdő elvesztette rideg-ségét, szívének pedig örömet okozott — gyermeki igaz örömet — a vad meglátása. Hogy is képzelhette józan ésszel, hogy egy sem maradt meg belőlük?

Békességgel a szívében indul hazafelé. Már meg-bocsátotta a puskás uraknak az öldöklést. — De szépen is lőttek! — Vadászvére fellobban! — Hej, az a zöld-kalapos úr micsoda nagyszerű puskás, hogyan lekanya-rint az minden kakast! Csodálattal emlékezik mesteri lövéseire.

A derék, fiatal vadőr az erdő széléhez közeledik. Annyira rabja szenvedélyének, hogy maga is félelmetes ragadozó módjára mozog az erdőben, amikor rókára,

10. kép: Kavarog, száll, lebeg a szivarok és ciga-retták kékes füstje a kivilágított dohányzónak kandal-lója körül, ahonnan az estebéd utáni feketekávé mellől csendesesen morajlik a vadászok beszélgetése. Ezalatt odakint, a jéghideg, sötét pajtában, rudakra akasztva, dermedten, mozdulatlanul lógnak a félnappal ezelőtt még elevenen csillogó, vígan repülő fácánkakasok.

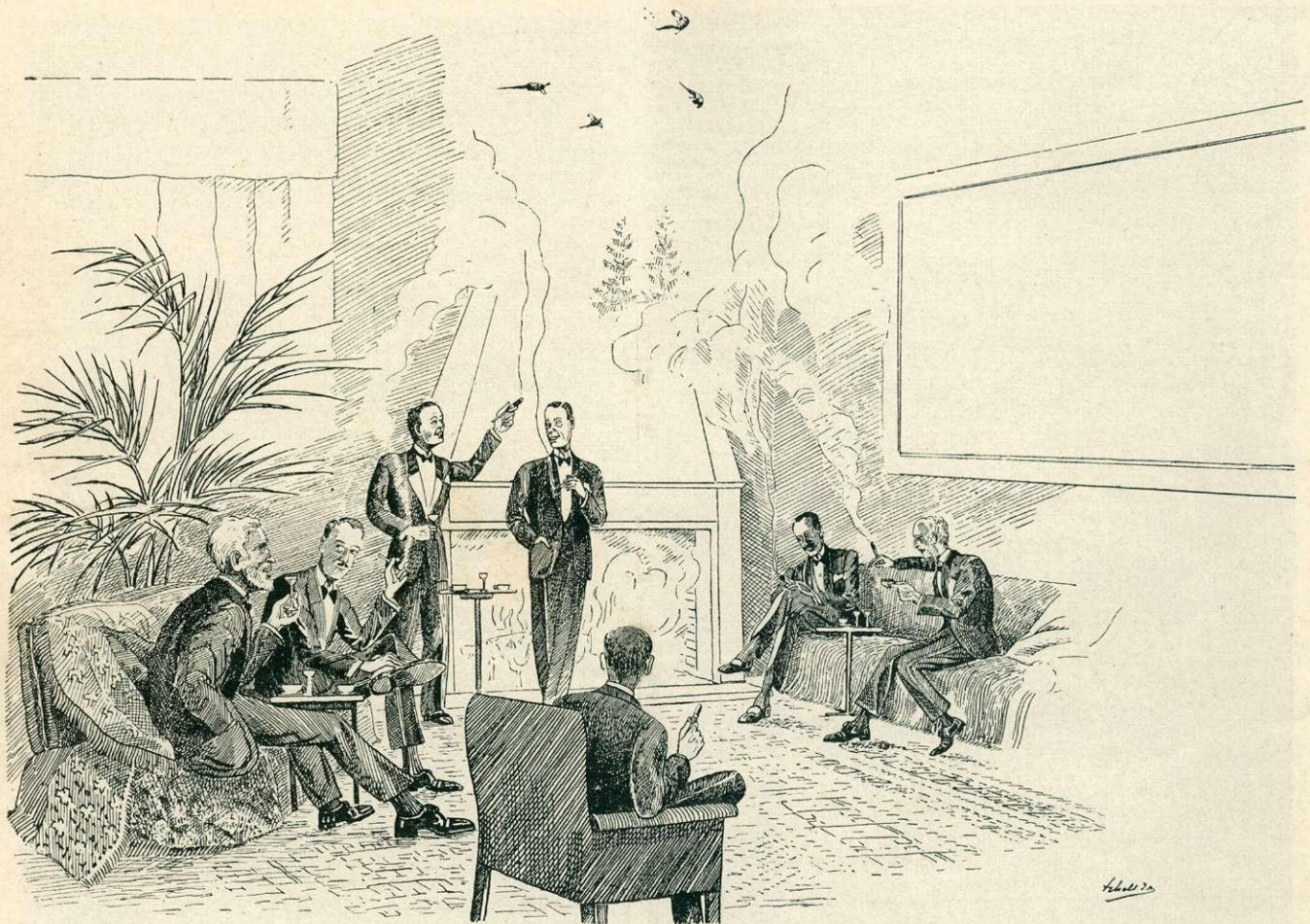
Azok pedig, akik a sok fácánéletnek olyan hirtelen véget vetettek, most jókedvűek. Mintha mindnyájuk kedélyét éppen csak a sok fácánhalál vidította volna fel. Pedig a dohányfüstfelhők nyomán nem is a fácánokról esik szó. Gazdaságról, politikáról, külföldi utakról és a férfiakat érdeklő sok más dologról folyik a társalgás.

Hát azért kellett százával elpusztulnia a sok szép madárnak, hogy soha többé szó se essen róluk?

De a kandalló lángjainak melegétől lassan kipirulnak az arcok és sorjában mindenki ráeszmél arra, hogy miért is ég az arca. Eszikbe jut, hogy mi okozza a jókedvét főképen azoknak, akiknek ma különösen sikeres napjuk volt. Szóba kerül a mai nap, a vadászat

A társaság szétoszlik. Egyrésze a kártyaasztal köré ül, a két lehangosabb vadász most csendesen beszélget egy sarokban; csak néha hangzik harsány nevetésük. A zöldkalapos pedig fiatal bámulója társaságában a kandalló mellett marad. Csak a vadászatról beszélgetnek rajongással, igazi, nagy szenvedéllyel.

*

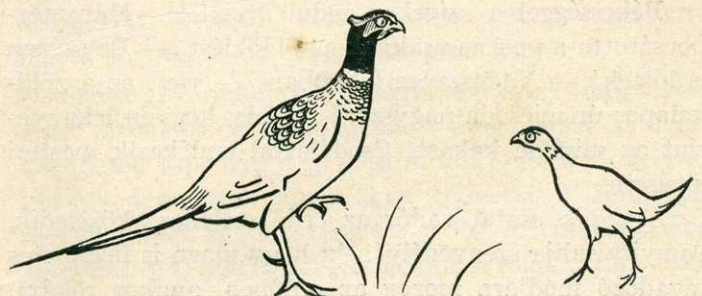

10. kép.

jó rendezése, a sikerült hajtások és végül a sok-sok fácán is. De a vadászok mindegyike leginkább a saját szép lövéseire emlékszik és ezeknek örülve, beszél a vadászatról. Eldícsérik egymás szép lövéseit, de inkább csak azért, hogy a maguk remekelését is végre szóvátehesék. Különösen a magasan repülő fácánokról beszél mindenki valami különös elragadtatással, csaknem áhítattal.

Az a bizonyos zöldkalapos úr csak csendesen szivarozgat és egykedvűen fogadja a hozzá irányított lelkes dicséreteket: — Kérlek, az a sikeres duplázás arra a két »toronykakas«-ra, ott lent a völgyből, valóban bámulatos volt. A lövésekből mindjárt rád ismertem! — A nap hőse azonban csak csendesen nézi a tüzet és nem szól; talán visszagondol első szép lövésére, amelynek vagy 35 évvel ezelőtt annyira megörült, hogy még a szeme is könnybelábadt.

Jövőre a nagyvadászat estéjén a kandalló mellett pedig nem a sikeres duplázásokról fognak megemlékezni, ellenben mindenki arról a csodálatosan magasan szálló öreg kakasról fog majd beszélni, amelyiknek lelövése szinte lehetetlenségnek látszott s amelyet a zöldkalapos úr első lövésével röptében csak megingatott, de a második lövéssel mesteri módon hozott le csaknem a felhők magasságából.

Az apróhirdetés minden szava 20 fillér ;
előfizetőknek 10 fillér

A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő ;
előfizetőknek 1 pengő

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, VI., küldendő.

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti : *Ilosvay Lajos* közreműködésével *Gombocz Endre és Szabó-Patai József*. Szerkesztőség és kiadóhivatal : Budapest, VIII., Eszterházy-u. 16.

»Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete« Budapest, Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-utca 23—25. Telefon : József 308—30.

Magyar Tacskó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Kutyafajták Törzskönyve Budapest, VII., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest, VIII., Baross-utca 77. Telefon : József 413—78.

Magyarországi Telivér Kutyatenyésztő Egyesületek Szövetsége Budapest, VII., István-út 2. Telefon : József 308—30.

Díszes szobaakvárium berendezve eladó. Harsányi Dezső, Budapest, VII., Lőcsei-út 15.

Polónyi Manó ny. máv. főfelügyelő értékes új szakkönyvei :
A magyar parlagi baromfi védelme, 360 oldal 6 P
A nemesített magyar parlagi tyúk a köztenyésztésben,
II. kiadás, 114 oldal 3 P
Gyakorlati baromfitenyésztés és baromfinemesztés,
II. kiadás, 202 oldal 3 P
»A Természet« olvasóinak 25% kedvezmény jár.
Megrendelhető a szerzőnél: Bpest, V., Kossuth Lajos-tér 14.

A »Vadászati Útmutató« eddig megjelent 7 kötete valóságos lexikonja a vadászati ismereteknek, mert nincs olyan kérdés, amelyre ne adna az olvasónak több mint 1800 oldalon feleletet, szakszerű tájékoztatást.

A »Vadászati Útmutató«-t a m. kir. földművelési kormány hivatalos támogatásban részesíti, mert az értékes kötetek a vadászati szakismeretek elterjedésének s így a vadászati kultúra fejlődésének érdekét szolgálják.

A »Vadászati Útmutató« évfolyamai vászonkötésben, címrajzzal jelentek meg, a szöveget számos eredeti kép is magyarázza.

A »Vadászati Útmutató« kötetait szerezzé meg minden vadászember, aki még nem tette; s akinek pedig egyik-másik kötet nincs meg, szerezzé be a hiányzót. Az első kötet teljesen elfogyott, a többi 6 évfolyam összesen 24 pengőért (részletre is), egyes évfolyam 5 pengőért még megrendelhető a »Vadászati Útmutató« kiadóhivatalában, Budapest, VIII., Szigony-utca 34. A VIII. évfolyam szerkesztés alatt van.

Fajtatiszta bécsi kéknnyulak eladók az Állatkertben.

Harmincöt-negyvenholdas ki nem száradó tavat bérbe keresek. »Haltenyésztő« jeligére kiadóhivatalba.

Megjelent Nozdroviczky Lajos-nak »Vadász emlékeim« című könyve. Egész vászonkötésben, illusztrálva ára 8 P. Megrendelhető a szerzőnél, Budapest, I., Attila-körút 12. sz.

Kertészeti Lapok, — Virágos Budapest, Virágos Magyarország. Kertészkedőknek nélkülözhetetlen képes folyóirat. Előfizetési ára negyedévre 4 P. Kiadóhivatal : Budapest, VII., Dohány-utca 20.

:: :: A kiadásért felelős: NADLER HERBERT :: ::

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁSVÁNYVÍZ-ÜZEME

HARMATVÍZ

A »HUNGÁRIA«-GYÓGYFORRÁS
SZÉNSAVVAL TELÍTETT VIZE
TELEFON: AUTOMATA 530—03

CZÁJA NÉPARÉNA
(VÁROSLIGET)

Budapest legolcsóbb szórakozóhelye világvárosi műsorral.
Naponta délután 3 órától folytatódólagos előadások.
Helyárak : 40 fillértől 1 pengő 50 fillérig. + Telefon : 185—77.

»BECIVA«
BEKETOW-CIRKUSZ-VARIETÉ
Igazgató: WILDMANN SÁNDOR
VÁROSLIGET * TEL: AUT. 183—35

Minden este 8 órakor fényes előadás.

Minden csütörtökön és szombaton délután 4 órakor családi és gyermekelőadás. Minden vasár- és ünnepnap délután 4 órakor ünnepi előadás.
A délutáni előadásokban mindenki fél helyáratat fizet. A kedvezményes utalványok minden esti előadásra, vasár- és ünnepnap is érvényesek. Minden előadásnál délután és este egyenlő műsor.

Minden hó 1-én új műsor.

FOTO-KINO OPTIKA

FÉNYKÉPEZŐCIKKET
OTT VEGYEN, AHOL FOGY!

HATSCHEK ÉS FARKAS
fényképezési szaküzlet
BUDAPEST
IV., Károly-körút 28. (Közp. városháza) VI., Andrássy-út 31.

KÚN SÁNDOR BUDAPEST, IV.,
Ferenc József-rakpart 18.
FESTÉK, KENCE, ZSIRADÉKÁRU, KÁTRÁNY, VEGYI TERMÉKEK
TELEFON: 845—11, 867—73

LOPOS GYULA
SZABADALMAZOTT ISKOLAPADOK, ISKOLAI BÚTOROK,
ATLÉTIKAI SPORTCIKKEK, TORNASZEREK ÉS GYERMEK-
JÁTSZÓTÉRBERENDEZÉSEK GYÁRA
BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 85. TELEFON: AUT. 625—05
Árjegyzéket és költségvetést felszólításra küldök.

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részvénytárs.

BUDAPEST

VII., Izabella-utca 34. sz.

Tel.: J. 438—49 és 320—52

Vesz és elad

mindennemű szálas és szemestakarmányt, őrleményfélét, gabona-neműeket, fűszert, hűvelyes és gyarmatárut.

Az állatkerti bérlőközönség
jutányos áron bérelhet
tenniszpályákat

az

ÁLLATKERTBEN
idény- és havibérletben.

Újonnan átalakított
vörös salakpályák!

A délelőtti órákban az idény- és
havibérleteknél díjkedvezményt adunk.

Az igazgatóság.

ZIMMER FERENC

HALKERESKEDELMI R.T.

BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK T.: A. 854—48

FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10. T.: A. 816—79,
VII., Rákóczi-út 90.

IRODA: VIII., Horánszky-utca 19. I. em. Telefon: J. 335—39

KRAYER

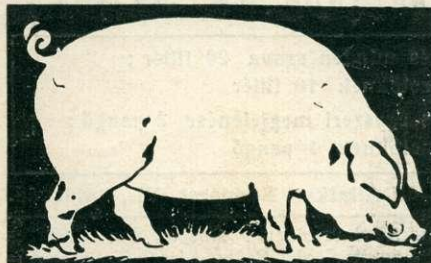
LAKKOK

FESTÉKEK

KRAYER E. ÉS TÁRSA BUDAPEST, V. KER., VÁCI-ÚT 34. SZ.

TELEFON: 905—73.

ÁLLATAIT PEKK D-VITAMIN ÉS FUTOR KEVERÉKÉVEL TAKARMÁNYOZZA.

FILLÉRES
BEFEKTETÉS!

CHINOIN

gyógyszer és vegyszeti
termékek gyára r.t.

ÚJPEST

ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTÜNK GYÖNYÖRŰ TAVASZI POMPÁBAN VIRUL.

PÁLMAHÁZUNK
AZ ŐRÖK TAVASZT
VARÁZSOLJA
A SZEMLÉLŐ ELÉ.

A természet csodáiban gyönyörködni
vagyók az összes állatokat már a
szabad kifutókban nézegethetik.

AZ ELISMERT

HEIM-FÉLE PÉKSÜTEMÉNY

AZ EGÉSZ ÁLLATKERT TERÜLETÉN KAPHATÓ

Főüzlet: Heim Lajos, VI., Szondy-u. 96/a. Tel.: 152—41.

Fiókok: VI., Teréz-körút 4. IV., Petőfi Sándor-u. 9.

Alapított 1849.

Telefon: J. 428—25.

URBANCSEK JÓZSEF JÁNOS

BETONÉPÍTŐ.

Palaz, cserép- és Eternit-tetőfedőmester,
tetőzet jókarbantartási vállalat.

BUDAPEST, VII. KERÜLET, THÖKÖLY-ÚT 117. SZÁM.